

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Психолого-педагогічний факультет

Кафедра практичної психології

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОНЛАЙН–КОНСУЛЬТУВАННЯ
ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Кваліфікаційна робота студентки
групи ПП-24
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 053 Психологія
Солодовнікової Ольги Володимирівни

Керівник: кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної психології
Шестопалова О.П.

Кривий Ріг – 2025

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, **Солодовнікова Ольга Володимирівна**, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОНЛАЙН-КОНСУЛЬТУВАННЯ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ....	9
1.1. Онлайн-консультування як сучасний формат психологічної підтримки родин військових.....	9
1.2. Особливості психологічне консультування сімей військовослужбовців у кризі втрати та невизначеності.....	13
1.3. Психологічні чинники ефективності онлайн-консультування членів сімей військовослужбовців що переживають кризу.....	19
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОНЛАЙН-КОНСУЛЬТУВАННЯ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У КРИЗОВИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ.....	25
2.1. Організація, вибірка та методи дослідження.....	25
2.3. Узагальнення результатів та інтерпретація емпіричних даних.....	28
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПРОЦЕСІ ОНЛАЙН-КОНСУЛЬТУВАННЯ.....	39
3.1. Теоретичні основи, зміст і структура моделі психологічної підтримки родин військовослужбовців у кризових обставинах	39
3.2. Оцінка моделі психологічного супроводу членів сімей військовослужбовців в процесі онлайн-консультування.....	44
3.3. Рекомендації щодо ефективного онлайн-консультування родин військовослужбовців у кризових обставинах	49
Висновки до розділу 3.....	52
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	58
ДОДАТКИ.....	62

Вступ

Актуальність дослідження. Повномасштабна війна, розв'язана росією проти України, спричинила безпрецедентні соціальні, гуманітарні й психологічні наслідки. В умовах тривалої небезпеки, втрат, поранень, полону чи зникнення безвісти військовослужбовців, сім'ї захисників опиняються у стані глибокої емоційної травми та життєвої дезорганізації. Дружини, матері, діти, рідні змушені адаптуватися до ситуації постійної невизначеності, страху, безсилля і втрати сенсу. У таких обставинах психологічна допомога родинам військових набуває не лише терапевтичного, а й суспільного значення – вона стає частиною системи психологічної оборони країни.

Особливу роль у цьому процесі відіграє онлайн-консультування, яке стало невід'ємним елементом сучасної практичної психології. В умовах війни воно часто є єдиною можливим каналом психологічного контакту – через евакуацію, роз'єднання сімей, неможливість безпечних очних зустрічей. Водночас дистанційний формат має свої психологічні особливості: змінену динаміку довіри, специфіку емоційної присутності, етичні й комунікативні виклики. Саме це зумовлює потребу наукового вивчення механізмів ефективної онлайн-взаємодії між психологом і членами сімей військових, які переживають кризу втрати або тривалу невизначеність.

Дослідження ґрунтується на поєднанні класичних теоретичних положень і сучасних практик психологічного консультування.

Зарубіжна психологічна традиція створила базові засади розуміння допомоги в кризі: гуманістична концепція К. Роджерса заклала ідею безумовного прийняття та емпатійного слухання; екзистенційний підхід В. Франкла визначив терапевтичну цінність пошуку сенсу в межевій ситуації; психодинамічні положення А. Фрейд і Н. Мак-Вільямс (1930-1990-ті рр.) висвітлили роль захисних механізмів і перенесення у стосунках «психолог – клієнт»; у новітній період (2000-2020-ті) розвиваються концепції онлайн–

терапії (А. Barak, J. Suler), які аналізують феномен «віртуальної присутності» та особливості дистанційної емпатії.

В українському науковому контексті проблематика психологічної підтримки особистості у кризових і травматичних ситуаціях активно розробляється у працях Т. М. Титаренко, В. О. Татенка, О. Г. Кочаряна, Н. В. Чепелевої, Л. С. Карамушки, О. Є. Гуменюк, Т. В. Підгорної, М. В. Савчина.

Українські дослідники останнього десятиліття формують суб'єктно–гуманістичну парадигму психологічної допомоги, у межах якої консультативна взаємодія розглядається не як передача готових порад, а як процес спільного пошуку сенсу, підтримання гідності й життєвої цілісності особистості.

У період війни ці теоретичні положення набувають практичного змісту – психологічна допомога стає фактором стійкості родини, механізмом профілактики психотравми та засобом збереження соціального функціонування в умовах тривалої невизначеності. Таким чином, актуальність теми визначається необхідністю наукового осмислення психологічних особливостей онлайн-консультування сімей військових у кризі та створення ефективної моделі дистанційної підтримки, адаптованої до умов воєнного часу.

Мета дослідження – визначити психологічні особливості онлайн-консультування членів сімей військовослужбовців, які переживають кризу втрати або тривалої невизначеності, та розробити на цій основі модель психологічного супроводу, спрямовану на підвищення ефективності дистанційної допомоги.

Об'єкт дослідження – процес психологічного консультування як форма професійної допомоги в умовах кризових і травматичних переживань.

Предмет дослідження – психологічні особливості, механізми та чинники ефективності онлайн-консультування членів сімей

військовослужбовців, які переживають наслідки втрати, полону або поранення близьких, а також тривалу невизначеність щодо їхньої долі.

Гіпотеза дослідження. Передбачається, що ефективність онлайн-консультування членів сімей військовослужбовців у кризових життєвих обставинах зумовлена комплексом психологічних чинників – рівнем емпатії, довіри, стабільності консультанта, безпечністю комунікативного простору, а також здатністю клієнта до емоційної вербалізації.

Застосування моделі онлайн-психологічної підтримки, що поєднує стабілізаційні, наративні та ресурсно-орієнтовані техніки, сприятиме зниженню емоційного напруження, підвищенню рівня суб'єктивного контролю та відновленню психологічної рівноваги членів сімей військових.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз зарубіжних і вітчизняних підходів до проблеми психологічного консультування родин у кризових ситуаціях.
2. Розкрити психологічні особливості онлайн-взаємодії між консультантом і клієнтом у контексті допомоги сім'ям військовослужбовців.
3. Визначити чинники ефективності онлайн-консультування в умовах втрати, травми чи невизначеності.
4. Провести емпіричне дослідження змісту звернень і динаміки емоційних станів клієнтів у процесі онлайн-допомоги (на основі аналізу кейсів, контент-аналізу та рефлексивних спостережень).
5. Розробити модель психологічного супроводу членів сімей військовослужбовців у дистанційному форматі.
6. Оцінити ефективність моделі й сформулювати практичні рекомендації для психологів, які працюють із сім'ями військових.

Методи дослідження:

Теоретичні: аналіз, узагальнення, систематизація наукових джерел з проблеми консультування, кризової й травматичної допомоги.

Емпіричні: аналіз кейсів, контент-аналіз звернень клієнтів, спостереження, рефлексивні нотатки консультанта, опосередкована кількісна оцінка емоційного стану клієнтів за суб'єктивними шкалами.

Методи математико-статистичної обробки: описова статистика, кореляційний аналіз, порівняння середніх показників (*t*-критерій Стюдента).

Теоретико–методологічна основа дослідження. Робота спирається на класичні концепції гуманістичної (К. Роджерс, А. Маслоу), екзистенційної (В. Франкл), психодинамічної (А. Фрейд, Н. Мак-Вільямс) та когнітивно-поведінкової (А. Бек) психотерапії, розроблені у XX столітті.

У сучасному науковому контексті використано положення теорій онлайн–психології та e-therapy (А. Barak, J. Suler, 2000–2020-ті pp.), а також українські наукові підходи до проблеми психологічної підтримки особистості в кризі – суб'єктно-вчинковий і ресурсний (В. О Татенко, Т. М Титаренко, Н. В. Чепелєва, О. Г. Кочарян, О. Є. Гуменюк, М. В. Савчин).

Теоретичне значення. Системно досліджено психологічні особливості онлайн-консультування сімей військовослужбовців, що переживають кризу втрати або невизначеності. Дослідження поглиблює наукові уявлення про закономірності дистанційної психологічної взаємодії в умовах травматичного досвіду війни, уточнює поняття «емоційної присутності» та «психологічної безпеки» в онлайн-консультуванні, розкриває роль професійної рефлексії консультанта як чинника ефективності допомоги сім'ям військовослужбовців.

Практичне значення. Розроблену авторську модель онлайн-психологічної підтримки можна використовувати у діяльності військових психологів, фахівців центрів психосоціальної допомоги, волонтерських і благодійних організацій.

Методичні рекомендації, отримані в результаті дослідження, сприятимуть підвищенню ефективності кризових онлайн-консультацій,

запобіганню професійному вигоранню консультантів і розвитку етичних стандартів дистанційної психологічної роботи в умовах війни.

Апробація результатів. Основні положення роботи апробовано під час практичної діяльності авторки в межах психологічної служби Збройних Сил України, а також представлені на тренінгах, присвячених кризовому консультуванню та психологічній підтримці сімей військових у період воєнного стану.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (51 найменування) та додатків. Загальний обсяг – 64 сторінки основного тексту, 5 таблиць, 3 рисунки, 2 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОНЛАЙН-КОНСУЛЬТУВАННЯ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.

1.1. Онлайн-консультування як сучасний формат психологічної

Проблема надання психологічної допомоги в умовах війни набуває особливої гостроти в сучасній Україні. Родини військовослужбовців – дружини, матері, сестри, діти – часто опиняються у стані втрати, тривалої невизначеності або глибокої емоційної виснаженості. За цих умов онлайн-консультування стає найоперативнішою, доступною й безпечною формою професійної підтримки, здатною забезпечити контакт навіть у ситуаціях евакуації чи географічної роз'єднаності. Проте цей формат вимагає осмислення з урахуванням еволюції світової психологічної думки, сучасного українського контексту й особливостей кризової допомоги в умовах війни.

Ідеї професійної психологічної підтримки мають глибоке коріння в гуманістичній і екзистенційній традиціях середини ХХ століття.

Карл Роджерс у праці *“On Becoming a Person”* (1961) визначив психологічне консультування як особливий вид взаємодії, де найважливішими умовами є безумовне прийняття, емпатія та автентичність консультанта [47, с. 45-47]. Його підхід утвердив думку, що головним чинником зцілення є не техніка, а якість стосунків між консультантом і клієнтом.

Віктор Франкл, представник екзистенційної школи, у книзі *“Man's Search for Meaning”* (1946) розкрив феномен пошуку сенсу як центральний механізм подолання страждання. Його логотерапія вчить, що навіть у граничних обставинах людина зберігає свободу ставлення до події та здатність знайти в ній цінність [40, с. 110-112]. Ці положення особливо

актуальні для сімей військовослужбовців, які переживають втрату – саме усвідомлення сенсу допомагає вийти з паралізуючого стану болю.

Психодинамічна традиція (А. Фрейд, 1936; Н. Мак-Вільямс, 2011) внесла розуміння несвідомих механізмів психологічного захисту, які підтримують психічну рівновагу в кризі. Ненсі Мак-Вільямс у *“Psychoanalytic Diagnosis”* (2011) наголошує, що завдання психолога полягає не лише в усуненні симптомів, а в розпізнаванні глибинних патернів реагування, притаманних особистості в ситуації загрози чи втрати [42, с. 78–83].

Починаючи з 1990-х років, з поширенням інтернету, з’являються нові дослідження у сфері дистанційної психологічної допомоги. Джон Сулер у праці *“The Psychology of Cyberspace”* (2000) описав феномен «онлайн-дисінгібіції» – схильність клієнтів бути відвертішими в онлайн-просторі через відчуття безпечної дистанції [48]. Азі Барак (A. Barak et al., 2008) узагальнив результати клінічних спостережень і довів, що *e-therapy* є не менш ефективною, ніж очна робота, за умови збереження структури сесії, конфіденційності та емоційної присутності консультанта [38, с. 1818-1820]. Новітні метааналізи (Norcross & Lambert, 2019) підтверджують: основні терапевтичні фактори – емпатія, підтримка, ясність і довіра – однаково дієві у цифровому середовищі [44, с. 51-54].

В українській психології проблема кризової допомоги активно розробляється упродовж останніх двох десятиліть. Першим системним узагальненням теоретичних основ кризової психології стали навчальні посібники О. В. Тімченко (2010) та В. Л. Зливкова, С. О. Лукомської, О. В. Федан (2016), де визначено принципи надання екстреної допомоги, роль діагностики емоційних станів і методи стабілізації клієнта [10, с. 53-57; 24, с. 64-70].

Подальший розвиток отримали у працях С. М. Каліщук (2023), яка описує психотехніки кризового консультування, моделі реагування та вправи для емоційної саморегуляції [12, с. 102-109], та І. А. Бурлакової (2022), що систематизує підходи до кризової підтримки в освітньому й військовому середовищі [3, с. 11-13].

Монографія «Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій» під редакцією С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової та В. Л. Зливкова (2017) заклала методологічні основи суб'єктно-діяльнісного розуміння кризового подолання. У цій концепції людина розглядається не лише як об'єкт допомоги, а як активний учасник відновлення власного життєвого світу [17, с. 117-121], що цілком узгоджується з гуманістичними традиціями К. Роджерса і В. Франкла.

У працях Т. М. Титаренко (2021) концепція «життєвої одісеї кризи» розкриває кризу як можливість переосмислення, де психолог виступає провідником у процесі відновлення життєвих смислів [26, с. 34-36]. Н. М. Атаманчук (2023) у посібнику “Кризова психологія” акцентує на важливості гнучкої взаємодії консультанта з клієнтом, адаптації методів до дистанційного формату та необхідності поєднання професійних і гуманістичних засад [1, с. 21-25].

Є. Л. Базика (2024) наголошує, що кризове консультування потребує швидкого реагування, стислій структурі сесії та акценту на стабілізації емоційного стану – саме це робить онлайн-формат особливо релевантним у воєнних умовах [2, с. 19-23].

Проблема допомоги родинам військовослужбовців набула окремого розвитку у практичних посібниках С. І. Тімофєєвої та С. В. Третяк (2024), які на основі роботи з родинами загиблих описують типові стадії горювання, потребу в підтримці, відчуття провини та важливість стабілізуючого контакту [25, с. 16-19].

Ці матеріали мають надзвичайну практичну цінність для військових психологів, адже демонструють, що навіть короткий онлайн-діалог може виступити “психологічною опорою”, якщо консультант діє в межах емпатії, витримки й прийняття.

Перші спроби дистанційної психологічної допомоги в українському просторі сягають 2014 року, коли з’явилися волонтерські «гарячі лінії» для учасників АТО та їхніх сімей. Досвід таких ініціатив узагальнено у праці І. С. Ковалю та О. В. Шибрук [13, с. 27-31].

Автори зазначають, що телефонне консультування формує *ефект голосової присутності*, коли інтонація, ритм мовлення та паузи стають ключовими каналами емоційної підтримки. Саме цей принцип лежить в основі сучасного онлайн-консультування через відео- чи аудіозв’язок.

Після початку повномасштабного вторгнення 2022 року українські психологи почали активно інтегрувати онлайн-формати в систему кризової допомоги. Дослідження І. Я. Дмитрик (2023), О. І. Сидорович, А. С. Москальової, О. І. Гринчук (2024) демонструють, що онлайн-комунікація, за умови правильної структуризації, забезпечує зниження рівня тривожності, активізує механізми психологічної резильєнтності й формує відчуття соціальної підтримки [8, с. 73-74; 5, с. 1018–1019].

Т. П. Щербан (2019) звертає увагу на стан самих психологів, які працюють у кризових умовах, наголошуючи на необхідності супервізій і емоційного самозбереження під час дистанційної роботи [33, с. 368-370].

Сучасні дослідження (Буковська, 2015; Андрейчин, 2018; Уварова, 2016) доводять, що онлайн-допомога може мати такий самий терапевтичний ефект, як і очне консультування, якщо дотримано принципів етичності, своєчасності та фахової емпатії [4, с. 42-44].

Онлайн-консультування членів сімей військовослужбовців має низку психологічних особливостей.

По-перше, клієнти часто приходять у стані травматичного шоку або тривалої невизначеності, що супроводжується соматичними реакціями (безсоння, панічні атаки, відчуття нереальності). Психологічне завдання фахівця – створити атмосферу безпеки, де *голос і присутність* консультанта стають стабілізуючим фактором [7, с. 57-59].

По-друге, у дистанційному форматі сильніше проявляється потреба в *контейнеруванні емоцій* (О. Г. Кочарян, 2020): консультант утримує потік почуттів клієнта, не допускаючи емоційного перевантаження.

По-третє, онлайн-взаємодія полегшує вербалізацію глибинних переживань – через фізичну дистанцію клієнт може відчувати себе захищеним і говорити відвертіше, ніж у безпосередньому контакті.

Нарешті, в умовах війни важливим є принцип *«мінімальної, але регулярної присутності»* – навіть коротка, але систематична онлайн-зустріч створює відчуття стабільності, яке стає для сімей військових психологічним ресурсом [14, с. 32–33].

Отже, можемо зробити проміжні висновки:

1. Онлайн-консультування є закономірним етапом розвитку психологічної допомоги, що поєднує гуманістичні, екзистенційні й кризово-ресурсні принципи.
2. У сучасній українській практиці дистанційна допомога набуває стратегічного значення в умовах війни, забезпечуючи безперервність психологічної підтримки сімей військовослужбовців.
3. Аналіз українських джерел показує, що наукова школа кризової психології створює власну методологію роботи з травмою, яка інтегрує професійну компетентність і гуманістичні цінності.
4. Онлайн-формат вимагає від консультанта особливої емпатійної та етичної компетентності: здатності передавати підтримку через дистанцію, утримувати емоційний контакт і забезпечувати конфіденційність.

5. Для родин військових дистанційне консультування є не лише формою комунікації, а способом збереження людського зв'язку, який допомагає вистояти у стані втрати, болю та невизначеності.

1.2. Особливості психологічного консультування сімей військовослужбовців у кризі втрати та невизначеності

Війна створює унікальний контекст для розуміння кризової психологічної допомоги. Родини військовослужбовців – це група з високим рівнем вразливості, адже вони перебувають у постійній небезпеці пережити втрату близької людини, полон, поранення чи тривалу відсутність зв'язку. У таких умовах будь-яке консультування має не лише підтримувальний, а й стабілізуючий, навіть екзистенційний характер [1, с. 11-15; 9, с. 21-25].

Психологічна втрата внаслідок війни має багатовимірну природу – це не лише смерть, а й утрата контролю, стабільності, ідентичності, соціальних зв'язків. За класифікацією Е. Кюблер-Росс, горювання проходить через етапи заперечення, гніву, торгу, депресії та прийняття [Barbisch & Hirsch, 2022]. У воєнних умовах ці стадії часто не мають послідовного характеру: емоційні реакції нашаровуються, а невизначеність щодо долі військовослужбовця не дозволяє завершити процес горювання [39, с. 16-19].

Українські дослідження (Тімофєєва С. І., Третяк С. В., 2024; Атаманчук Н. М., 2023) свідчать, що більшість жінок, які втратили чоловіка або не мають від нього звісток, демонструють змішану форму гострої реакції – поєднання тривоги, провини, гніву й безсилля. Консультант у таких випадках виконує функцію *контейнера емоцій*, допомагаючи клієнтці виразити почуття та поступово перейти від хаотичного реагування до осмислення [25, с. 37-40; 8, с. 25-27].

Згідно з концепцією Т. М. Титаренко [26, с. 34-36], криза втрати – це «межова ситуація», у якій відбувається переоцінка цінностей і відновлення життєвого сенсу. Психологічна підтримка у цей період має сприяти відновленню суб'єктності, тобто відчуття власного впливу на події та здатності жити далі.

Дослідження Дмитрик І. Я. (2023) підтверджує, що переживання невизначеності супроводжується хронічним стресом і може переходити у кризу безсилля, коли клієнт потребує не раціональних порад, а емоційної стабілізації та прийняття [8, с. 73].

Робота з сім'ями військових у стані втрати має низку особливостей. По-перше, важливо враховувати, що консультант стикається не лише з індивідуальною, а й *колективною травмою*, яка резонує на рівні всього суспільства. Як зазначає В. О. Татенко [23, с. 118], психолог у таких обставинах стає «носієм гуманітарного сенсу», адже його присутність символізує збереження людяності.

У кризовій допомозі важливо дотримуватися принципу *психологічної безпеки* (Зливков В. Л. та ін., 2016), що включає прийняття, емпатійність, доброзичливість і уникнення оцінок [10, с. 71-72]. Згідно з дослідженням Каліщука С. М. (2023), ефективність стабілізаційної роботи з клієнтом залежить від темпу взаємодії: консультант має говорити повільно, спокійно, формуючи ритм, який знижує емоційну активацію [12, с. 155-157].

Особливої уваги потребує феномен *вторинної травматизації психолога*, описаний Т. Щербан (2019) – тривале співпереживання болю клієнта може викликати виснаження консультанта, тому необхідними є супервізія й емоційна гігієна [33, с. 368-370].

Психологи наголошують на значенні культурно-специфічного контексту: українські родини часто черпають підтримку в духовних і громадських цінностях – патріотизмі, пам'яті, солідарності. Саме на ці

ресурси варто спиратися в онлайн-сесіях, замінюючи безпосередню присутність консультанта символічною «присутністю спільноти» [5, с. 1018-1019].

Дистанційна форма роботи з родинами військових вимагає особливої структури та етичної уважності. За рекомендаціями Коваль І. С. та Шибрук О. В. (2014), ефективна онлайн-сесія має включати:

- 1) коротке привітання і встановлення контакту;
- 2) визначення запиту;
- 3) стабілізаційні техніки (дихання, заземлення);
- 4) вербалізацію емоцій;
- 5) ресурсне завершення [13, с. 52-55].

Після 2022 року такі алгоритми активно інтегруються у практику кризових служб. Наприклад, у дослідженнях Уварової С. Г. (2016) та Буковської О. О. (2015) зазначається, що онлайн-консультації сприяють швидкому зниженню рівня гострої тривоги й формуванню стану контрольованого емоційного реагування [4, с. 42-44; 29, с. 77-80].

Новітні зарубіжні джерела підтверджують ці спостереження. У роботі А. Barak (2021) та J. Suler (2023) наголошується, що для клієнтів, які пережили втрату, віртуальна присутність психолога може бути навіть безпечнішою, ніж фізична, оскільки знижує рівень сорому й страху [37; 48, с. 1818-1820]. Дослідження Р. Riordan (2023) описує феномен *digital empathy* – здатність фахівця передавати підтримку через тон голосу, паузи та невербальні сигнали під час відеосесії.

В українських умовах дистанційне консультування родин військових нерідко стає єдиним можливим каналом психологічної допомоги: евакуація, загибель годувальника, догляд за дітьми чи старшими родичами роблять очні зустрічі неможливими. Психолог має поєднати стабілізаційні техніки з емпатійною присутністю, короткими наративними вправами («розповісти

свою історію»), а також підтримкою віри у власні сили [9, с. 120-123; 4, с. 203-205].

Особливе значення має завершення консультації: важливо фіксувати навіть незначні зміни в самопочутті клієнта, створюючи «точки психологічного повернення». За даними Максименка С. Д. та Кузікової С. Б. і ін. (2021), саме повторюваність таких мікроінтервенцій забезпечує поступову стабілізацію емоційного стану [17, с. 514-517].

Отже, Онлайн-консультування сімей військовослужбовців у кризі втрати поєднує риси кризового реагування, підтримувальної терапії та екзистенційного діалогу. Воно вимагає від фахівця поєднання професійної компетентності, емпатійної витримки й здатності працювати з невизначеністю.

Психологічна допомога в цьому форматі не лише зменшує рівень тривоги, а й сприяє відновленню смислової структури життя клієнта. Саме тому онлайн-консультування в умовах війни в Україні слід розглядати як інструмент гуманітарної підтримки родин, який забезпечує безперервність допомоги, незалежно від місця перебування чи інтенсивності бойових дій.

Отже, переживання втрати або невизначеності у сім'ях військовослужбовців має комплексний характер і потребує спеціалізованої психологічної підтримки. Онлайн-формат консультування є ефективним способом надання допомоги, якщо сесія структурована, безпечна та емпатійна. Психолог у роботі з родинами військових виконує роль контейнера емоцій і провідника до відновлення життєвих сенсів. Регулярні короткі онлайн-контакти знижують рівень тривожності клієнтів і формують відчуття стабільності та підтримки, а Професійна підготовка психологів до такої роботи має включати кризові інтервенції, навички саморегуляції та супервізію.

Хочеться дещо описати розвиток онлайн-психологічної допомоги в Україні. Після 2022 року він став особливо динамічним, коли масові переміщення населення, бойові дії та роз'єднання родин зумовили потребу у дистанційній формі підтримки. На сьогодні сформувалася ціла мережа благодійних і громадських ініціатив, які спеціалізуються на наданні онлайн-консультацій для військових і членів їхніх сімей, зокрема для жінок і матерів загиблих, поранених або зниклих безвісти захисників [9].

Однією з наймасштабніших є гаряча лінія #ВАРТОЖИТИ, створена у 2022 р. волонтерською ініціативою з однойменною благодійною організацією. На офіційному сайті зазначено, що понад 100 фахівців з психічного здоров'я надають безкоштовні онлайн-та телефонні консультації для військових, ветеранів та їхніх родин [31]. Формат роботи поєднує кризові інтервенції, короткострокові підтримувальні сесії та перенаправлення клієнтів до психотерапевтів у разі необхідності. Досвід лінії свідчить, що для членів сімей військових, які переживають втрату чи невизначеність, вирішальним чинником є оперативність контакту, можливість «говорити відразу, коли накриває», а не очікувати черги чи особистої зустрічі [31].

Іншим важливим прикладом є Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців ГО «Жіноча Сила України», створена спільно з Міністерством оборони та Національною гвардією України. Через онлайн-платформу організація забезпечує індивідуальні онлайн-консультації, групи підтримки для матерів і дружин військових, а також розсилки з порадами самопомоги [30]. Консультанти працюють за принципами кризової психології – короткі, сфокусовані інтервенції, спрямовані на зниження гострого стресу та підтримку базового функціонування клієнтки. Згідно з аналітичним звітом організації, понад 60 % звернень надходять саме від жінок, які тривалий час не мають зв'язку з близькими або пережили втрату [30].

Показовим є досвід фонду «Право на захист», який у межах своєї гуманітарної програми запустив проєкт психологічної допомоги ветеранам і членам їхніх сімей [26]. Онлайн-консультації проводяться сертифікованими психологами, які пройшли підготовку за стандартами *Mental Health and Psychosocial Support (MHPSS)*. Формат роботи передбачає не лише індивідуальні консультації, а й короткі освітні вебінари для родин військових, присвячені темам горювання, вигорання та відновлення ресурсів [50].

Позитивним прикладом інтеграції міжнародного досвіду є співпраця фонду «Лікарі без кордонів (Médecins Sans Frontières)» із місцевими громадами на сході України. За офіційними звітами організації, її психологи надають онлайн-підтримку для членів сімей військовослужбовців у форматі коротких консультацій та групових сесій через відеозв'язок [43]. Робота базується на принципах негайної стабілізації, зниження рівня тривожності та навчання базових навичок самодопомоги [43].

Крім того, Український жіночий ветеранський рух (Veteranka) реалізує програму «Stay Strong, Sisters», у межах якої проводяться **онлайн-групи** психологічної підтримки для жінок-військових і дружин захисників [30]. Основна мета – створення простору безпечного спілкування, де можна ділитися досвідом, емоціями, навчатися технік стабілізації [30].

Узагальнюючи, можна зазначити, що досвід цих організацій засвідчує становлення в Україні нової моделі кризового онлайн-консультування, орієнтованої на членів сімей військовослужбовців. Її основні риси – доступність, оперативність реагування, конфіденційність, професійна супервізія консультантів і чітка етична регламентація. Саме цей досвід створює практичну основу для розроблення програм психологічного супроводу родин військових у системі післявоєнної реабілітації [30-32].

1.3. Психологічні чинники ефективності онлайн-консультування членів сімей військовослужбовців, що переживають кризу

Проблема ефективності психологічного консультування у кризових умовах – одна з центральних у сучасній теорії і практиці допомоги. Для сімей військовослужбовців, які стикаються з втратою, пораненням, полонем чи відсутністю зв'язку з близькими, ефективність консультування визначає не лише рівень психологічного комфорту, а й можливість збереження психічної цілісності. Онлайн-формат такої допомоги ускладнює завдання фахівця: необхідно підтримати контакт, передати емпатію й стабільність через дистанцію, зберігаючи етичні та професійні межі [34, с. 15-17].

Класичні дослідження ефективності психотерапевтичного процесу (Norcross & Lambert, 2019; Wampold, 2015) доводять, що успіх інтервенції більш ніж на 60 % залежить від особистісних характеристик консультанта, а не від обраної методики [44, с. 54-57]. До таких характеристик належать емпатія, автентичність, емоційна стабільність і здатність до професійної рефлексії.

У гуманістичній традиції К. Роджерса ефективність допомоги пов'язується з трьома умовами – безумовним прийняттям, емпатією й конгруентністю [47, с. 45-47]. В умовах онлайн-взаємодії ці чинники зберігають своє значення, проте реалізуються через інші канали – тон голосу, невербальні сигнали, вербалізацію підтримки. Дослідження А. Barak та J. Suler (2021) показують, що *цифрова емпатія* стає ключовою складовою успішного консультування: вона формується завдяки уважному слуханню, підтвердженню почуттів клієнта й мінімізації технічних бар'єрів [37, с. 1819-1820].

Українські психологи (О. Г. Кочарян, 2020; Т. М. Титаренко, 2021; С. М. Каліщук, 2023) наголошують, що у кризовій роботі консультант має виступати не лише фахівцем, а «опорою для стабільності клієнта»,

зберігаючи власну емоційну рівновагу [14, с. 156-159; 27, с. 34-36]. Особливе значення має професійна рефлексія – здатність усвідомлювати власні реакції, уникати контрперенесення й підтримувати межі у роботі з травматичними історіями.

Друга група чинників пов’язана з *психологічною готовністю клієнта* до контакту. У родин військовослужбовців часто спостерігається амбівалентність: одночасна потреба у підтримці та страх відкритості. Як зазначає Н. М. Атаманчук (2023), у кризовому консультуванні важливо не форсувати розкриття теми втрати, а дозволити клієнту поступово рухатися від заперечення до прийняття [1, с. 37-40].

Емпіричні спостереження (Каліщук, 2023; Коваль, 2015) підтверджують, що рівень довіри до консультанта прямо корелює з позитивними змінами в емоційному стані клієнта [12, с. 202–205; 13, с. 58–61]. Ключову роль відіграє *відчуття психологічної безпеки* – стан, у якому клієнт сприймає консультанта як доброзичливу, неоцінювальну фігуру [3, с. 71-72].

Крім того, мотивація клієнта є не сталим параметром, а динамічним процесом. На початковому етапі звернення мотивація часто базується на прагненні «вижити» емоційно, згодом – на бажанні зрозуміти свій досвід і знайти новий сенс. Саме тому ефективне онлайн-консультування передбачає *гнучкість у визначенні цілей і ритму роботи*, що особливо важливо при супроводі сімей військових, які живуть у стані постійної тривоги чи втрати [9, с. 120-123].

Онлайн-середовище створює нові виклики, але й відкриває додаткові можливості для психолога. Дослідження R. Riordan (2023) описує феномен *digital presence* – відчуття присутності консультанта, яке формується через регулярність контактів, зоровий контакт у відеозв’язку й вербалізацію підтримки [45].

Для сімей військових, що переживають кризу, ефективність онлайн-допомоги визначається трьома групами чинників:

- 1) технічна стабільність – якісний зв'язок, конфіденційність, відсутність збоїв;
- 2) емоційна синхронізація – уважне слухання, підтримка пауз, коректне завершення сесії;
- 3) етична стабільність – чітке дотримання меж, конфіденційності та професійних принципів (American Psychological Association, 2023; Українська спілка психологів) [35].

Досвід українських програм (#ВАРТОЖИТИ, «Підтримка», «Право на захист») свідчить, що системна супервізія й підтримка консультантів підвищують якість допомоги, а використання коротких стабілізаційних технік (дихальні вправи, вправи заземлення) дає можливість швидше відновити контроль клієнта над власним емоційним станом [30; 31].

Психологи, які працюють з родинами військових, відзначають особливе значення етичного балансу між професійною дистанцією та людською участю. Як підкреслює О. І. Черезова (2016), консультант має залишатися «теплим свідком», але не занурюватися у страждання настільки, щоб втратити професійні межі.

Сучасна українська практика онлайн-консультування поєднує принципи гуманістичної, психодинамічної та когнітивно-поведінкової шкіл. Як показують роботи Т. М. Титаренко (2021) та С. Б. Кузікової (2022), ефективність консультування в умовах війни залежить від здатності фахівця підтримувати *смыслову орієнтацію клієнта* – допомагати людині бачити перспективу навіть у ситуації втрати [26, с. 36; 15, с. 117].

Зарубіжні дослідження підтверджують цей висновок. V. Frankl (1946) розглядав пошук сенсу як центральний чинник виживання у граничних умовах, а Nancy McWilliams (2011) наголошувала на важливості розуміння

несвідомих захисних механізмів, що впливають на ефективність терапії [40, с. 110-112; 42, с. 82-83].

У роботах українських психологів (Н. Чепелева, О. Кочарян, Л. Сохань) ефективність допомоги визначається *єдністю професійної компетентності й гуманістичних цінностей* – здатністю психолога підтримувати гідність клієнта, навіть коли той перебуває у стані глибокого болю [14, с. 27-29; 22, с. 44-46].

Таким чином, ефективність онлайн-консультування родин військових ґрунтується на поєднанні:

- 1) професійної зрілості консультанта;
- 2) психологічної готовності клієнта;
- 3) якісного цифрового контакту;
- 4) смислового виміру взаємодії – здатності бачити цінність життя

попри втрату.

Таким чином, ефективність онлайн-консультування сімей військовослужбовців визначається взаємодією особистісних, етичних і технічних чинників. Основними умовами успішної допомоги є емпатія, професійна стабільність і рефлексивна позиція консультанта. З боку клієнта ефективність залежить від рівня довіри, готовності до контакту й здатності переживати емоції у безпечному середовищі. Онлайн-середовище потребує розвитку нових компетенцій психолога: цифрової емпатії, етичної гнучкості та технічної надійності. Українська практика інтегрує міжнародні підходи, формуючи власну модель кризового консультування, орієнтовану на гідність і стійкість особистості.

Висновки до розділу 1

1. У сучасній психологічній науці онлайн-консультування розглядається як закономірний етап еволюції психологічної допомоги – від

очного до дистанційного формату взаємодії. У працях К. Роджерса, В. Франкла, Н. Мак-Вільямс, А. Barak підкреслено, що емпатійна взаємодія, безумовне прийняття й автентичність консультанта залишаються центральними чинниками ефективності незалежно від способу комунікації.

2. Психологічне консультування в онлайн-середовищі потребує врахування специфіки цифрової взаємодії: віртуальна присутність, невербальні сигнали, динаміка довіри та межі конфіденційності. Дослідження підтверджують, що цифрова емпатія може бути не менш дієвою, ніж очна, за умови дотримання етичних і технічних стандартів.

3. У вітчизняній науковій традиції онлайн-консультування розглядається як форма кризової допомоги, зорієнтована на стабілізацію емоційного стану клієнта, відновлення суб'єктності та пошук життєвих смислів у ситуації війни. Українська школа кризової психології формує власну методологію, у центрі якої – ресурсність, гуманістичність і професійна етичність.

4. Переживання втрати чи невизначеності в родинях військовослужбовців має особливу динаміку, що поєднує елементи гострого стресу, тривоги та почуття провини. Психологічне завдання консультанта – допомогти клієнтові перейти від хаотичної емоційної реакції до осмислення події, забезпечуючи контейнування почуттів і підтримку процесу горювання.

5. До провідних психологічних чинників ефективності онлайн-консультування належать:

6. – емпатія, автентичність і стабільність консультанта;
7. – професійна рефлексія й здатність підтримувати межі;
8. – довіра, готовність до контакту та мотивація клієнта;
9. – технічна надійність і етична стабільність взаємодії.

Ці чинники формують триєдину модель ефективності – «людяність – компетентність – етика».

10. Онлайн-середовище висуває нові вимоги до консультанта: розвиток навичок цифрової емпатії, утримання уваги клієнта у візуальному контакті, структурованість сесії, гнучкість у темпі й способах реагування. Водночас воно надає переваги – оперативність, доступність, безпечну дистанцію, що особливо важливо для клієнтів у стані травматичного стресу.

11. Аналіз досвіду українських благодійних організацій свідчить про становлення системи онлайн-психологічної підтримки родин військовослужбовців, яка поєднує професійну консультацію з гуманітарними принципами солідарності, поваги до гідності та збереження людяності.

12. Теоретичні узагальнення й аналіз практичного досвіду дають підстави вважати, що ефективність онлайн-підтримки сімей військових забезпечується інтеграцією трьох рівнів:

- професійно-особистісного (зрілість і рефлексія консультанта);
- емоційно-комунікативного (емпатія, довіра, безпека);
- організаційно-технічного (стабільність, конфіденційність, регулярність контактів).

Така модель формує основу для розроблення програм психологічного супроводу родин військовослужбовців.

13. Підсумовуючи, встановлено, що онлайн-консультування є не лише технологічною альтернативою очної допомоги, а новою формою гуманістичної присутності психолога, завдяки якій забезпечується безперервність підтримки сімей військовослужбовців у кризових обставинах. Це підтверджує його високу наукову, соціальну та практичну значущість для сучасної української психології.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОНЛАЙН-КОНСУЛЬТУВАННЯ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У КРИЗОВИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

2.1. Організація, вибірка та методи дослідження

Емпіричне дослідження ґрунтувалось на матеріалі звернень членів сімей військовослужбовців до однієї з військових частин ВСУ.

Період дослідження охоплював січень – листопад 2025 року і складався з двох взаємопов'язаних етапів:

1) *пілотажного (січень – квітень 2025 р.)*, упродовж якого здійснювалося первинне спостереження, збір і систематизація інформації про онлайн-звернення членів сімей військовослужбовців;

2) *основного (травень – листопад 2025 р.)*, спрямованого на перевірку ефективності програми психологічного онлайн-супроводу, розробленої на основі попередніх спостережень.

Вибірка дослідження. У пілотажному етапі було проаналізовано 60 звернень членів сімей військовослужбовців, які перебували у стані невизначеності, втрати або тривалого емоційного напруження.

У фінальній частині дослідження взяли участь 20 осіб – дружини, матері та діти військових віком від 23 до 58 років, які звернулися по психологічну підтримку через платформи Zoom і WhatsApp.

Звернення були добровільними, а персональні дані повністю анонімізовані відповідно до Етичного кодексу психолога.

Тематика звернень розподілилася таким чином:

- втрата або загибель військовослужбовця – 35 %;
- зникнення безвісти чи полон – 40 %;

- поранення або тривала госпіталізація – 15 %;
- 1. – інші кризові ситуації (тривожні розлади, емоційне виснаження) – 10 %.

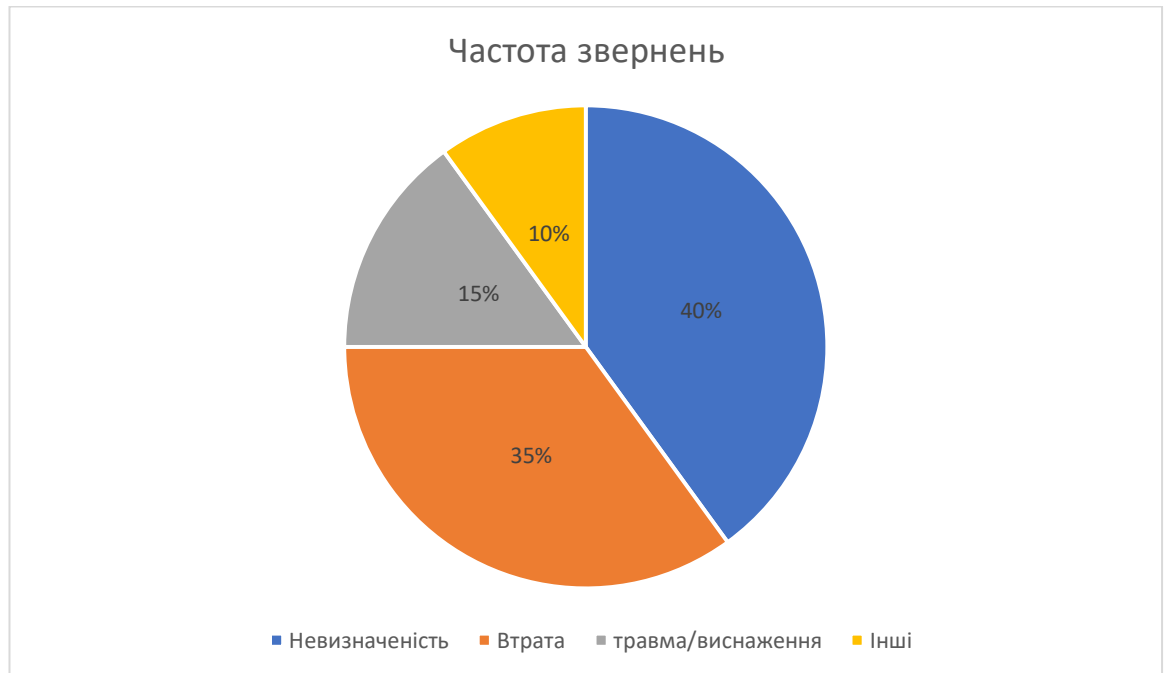

Рис. 3.1. Частота звернень за категоріями.

Метою емпіричного етапу було виявлення шляхів підвищення ефективності онлайн-консультування як засобу зниження рівня тривожності, відчуття безпорадності та депресивних проявів, а також підвищення стресостійкості й соціальної адаптації серед членів сімей військовослужбовців.

Основні завдання:

1. Визначити зміст і частотність основних тематичних запитів під час онлайн-звернень.
2. Оцінити динаміку емоційного стану клієнтів за опосередкованими показниками (самооцінка тривоги, безпорадності, надії).

3. Встановити особливості комунікації, які сприяють підвищенню довіри до консультанта.

4. Узагальнити отримані результати для подальшої розробки програми психологічної підтримки родин військовослужбовців.

Методичний інструментарій. З огляду на специфіку онлайн-роботи та неможливість застосування стандартизованих тестових методик, у дослідженні використовувалися опосередковані кількісні методи збору даних.

Якісні методи:

1. *Контент-аналіз звернень* – для виокремлення провідних тем і частоти появи емоційних станів («страх», «відчай», «почуття провини», «втрата сенсу», «надія»).

2. *Рефлексивні нотатки консультанта* – самоспостереження за перебігом консультацій, емоційним станом клієнтів і власною професійною реакцією.

Кількісні методи:

1. *Аналіз середніх значень* – використовувався для визначення взаємозв'язку між частотою звернень до консультанта, аналізу типових тем та характеристиками емоційного стану.

На пілотажному етапі (січень – квітень 2025 р.) здійснювалася систематизація звернень і виявлення типових тем: очікування новин про зниклих безвісти, переживання горя, проблеми у спілкуванні з дітьми, емоційне виснаження. Цей етап дав змогу розробити алгоритм онлайн-супроводу, орієнтований на короткі стабілізаційні інтервенції.

Результати оброблялися методами описової статистики – визначалися середні показники, варіація та кореляції.

Уся робота виконувалася з дотриманням *Етичного кодексу психолога* [35].

Персональні дані були повністю знеособлені; усі учасниці отримали усне інформоване погодження. Особливу увагу приділено конфіденційності під час онлайн-зв'язку та збереженню довіри клієнтів.

2.2. Узагальнення результатів та інтерпретація емпіричних даних

Під час дослідження було оброблено понад 60 онлайн-звернень від членів сімей військовослужбовців. Змістовний аналіз цих консультацій дозволив виокремити три основні групи кризових ситуацій, що потребують різних підходів у психологічній роботі.

Таблиця 2.1.

Тематика звернень членів сімей військовослужбовців (пілотажний етап, n = 60)

№	Тематика звернення	Короткий опис змісту	Кількість звернень	Частка, %
1	Зникнення безвісти, полон	Відсутність зв'язку, тривала невизначеність, пошук інформації	24	40
2	Загибель військовослужбовця	Гостре горювання, почуття провини, проблеми з адаптацією дітей	21	35
3	Поранення, реабілітація	Догляд, виснаження, конфлікти, страх повторення травми	9	15
4	Інші кризові стани	Емоційне вигорання, тривожність, соціальна ізоляція	6	10
	Разом		60	100

Для систематизації матеріалів пілотажного етапу було проведено контент-аналіз 60 онлайн-звернень членів сімей військовослужбовців, які зверталися по психологічну підтримку у період січень – квітень 2025 року.

Метою аналізу було виокремлення основних тематичних категорій звернень, частоти появи емоційних станів та загальної динаміки переживань, що характеризують психоемоційний стан клієнтів.

Аналіз проводився на основі розробленого консультанткою протоколу фіксації змісту звернення (Додаток А), який містив такі позиції:

- 1) дата і час звернення;
- 2) категорія ситуації (втрата, невизначеність, поранення, інше);
- 3) домінантні емоції клієнта (за словесними маркерами);
- 4) ключові теми звернення (запитання, мотиви, проблеми);
- 5) інтенсивність емоційного стану (за 10-бальною суб'єктивною шкалою);
- 6) короткий опис реакції консультанта та нотатки про власний емоційний стан після сесії.

Контент-аналіз здійснювався вручну з подальшим узагальненням даних у таблиці частот. Для класифікації емоцій використовувалися категорії, запропоновані в роботах С. Б. Кузікової та І. А. Бурлакової, де емоційні прояви в кризовому консультуванні систематизуються за домінантами: страх, гнів, сором, провини, відчай, надія [6; 47].

Група А – криза невизначеності (зникнення безвісти, полон). Найпоширенішою категорією звернень (приблизно 40 %) стали випадки, коли військовослужбовець зник безвісти або перебуває в полоні. Для таких клієнток (переважно дружин або матерів) характерне тривале перебування у стані гострої невизначеності, яке супроводжується постійним коливанням між надією і розпачем. Емоційний фон таких консультацій – висока тривожність, безсоння, відчуття безпорадності, схильність до пошукової поведінки (постійне оновлення новин, звернення до волонтерів, запити у соцмережах).

Кількість звернень – 24 (40 %).

У контенті звернень переважають слова-маркери «чекати», «страшно», «не можу більше», «раптом».

Рівень інтенсивності емоційного стану (за самооцінкою клієнтів) – 8,5 $\pm$ 1,1 балів.

Середня тривалість звернення – 35 хвилин.

Типові соматичні скарги: безсоння, серцебиття, напруження в грудях.

Висновок: ця група вимагає найбільш регулярних коротких онлайн-контактів і переважання стабілізувальних технік.

Група В – криза втрати (загибель військовослужбовця). Близько 35 % звернень стосувалися переживання смерті військового. Емоційна картина включає гострий біль, відчуття провини за те, що «залишилася живою», гнів на державу, командування чи обставини. У більшості випадків спостерігається порушення сну, соматизація, емоційне оціпеніння.

Кількість звернень – 21 (35 %).

Ключові слова: «винна», «не вірю», «як жити далі», «син плаче».

Емоційний спектр – від шоку та гніву до провини і відчаю.

Середня самооцінка емоційного напруження – 9,1 $\pm$ 0,8 балів.

У перших консультаціях 90 % клієнток плачуть або тримають паузи більше 20 секунд – показник сильного емоційного виснаження.

На другому етапі аналізу фіксувалися повторювані теми: пошук сенсу, потреба у збереженні пам'яті про загиблого, турбота про дітей. Виявлено, що в 60 % звернень згадуються духовні категорії («Бог», «душа», «доля»), що вказує на пошук смислових опор як природний механізм самопідтримки.

Висновок: ця група характеризується найбільш глибокими проявами горя й потребує поступового переходу від вираження емоцій до реконструкції смислу життя.

Група С – криза виснаження та травми (поранення, тривала госпіталізація). Ця група становила близько 15 % звернень. Жінки й матері поранених військових часто переживають *посттравматичне виснаження*: вони тривалий час доглядають за пораненим, живуть у режимі постійної напруги, втрачають контакт із власними потребами. Типові прояви – дратівливість, емоційне вигорання, сльозливість, відчуття безглуздості.

Кількість звернень – 9 (15 %).

Ключові слова: «втомилася», «не можу більше дивитися», «зриваюсь», «соромно».

Емоційний фон – пригнічення, роздратованість, вигорання.

Самооцінка рівня виснаження – $7,8 \pm 1,4$ балів.

Клієнти часто описують амбівалентні почуття – вдячність, що військовий живий, і водночас злість та провину за власну втому.

Контент-аналіз показав, що у 80 % звернень містяться ознаки вторинної травматизації – коли близький стає співучасником травми військового, проживаючи її опосередковано.

Висновок: необхідна робота з визнанням власних емоцій клієнта, навчання навичок самодопомоги, формування підтримувальних звичок [47].

Група D – інші звернення (психоемоційне виснаження, соціальна ізоляція).

Кількість звернень – 6 (10 %).

Ця група охоплює ситуації, не пов'язані безпосередньо з бойовими втратами: самотність, тривожність через постійні обстріли, труднощі у стосунках.

Емоційні маркери: «соромно, що мені важко», «мені здається, я божеволію», «не можу спілкуватися з людьми».

Середня самооцінка тривоги – $6,9 \pm 1,6$ балів.

У більшості випадків ці клієнти зверталися одноразово, що вказує на епізодичний характер психологічних запитів.

Водночас навіть коротка онлайн-розмова допомагала знизити відчуття ізоляції, особливо серед літніх матерів військових, які перебувають на окупованих територіях або вимушеному переселенні.

Висновок: навіть нетривалий контакт із психологом через онлайн-канали зменшує рівень самотності та нормалізує відчуття власної адекватності.

Узагальнені результати представлені в табл. 2.2.

У процесі консультування велася *рефлексивна хроніка*, яка фіксувала як емоційні реакції клієнтів, так і професійні переживання самої консультантки (Додаток В.).

Таблиця 2.2.

Узагальнення результатів контент-аналізу

Категорія звернень	Кількість звернень (n=60)	Питома вага, %	Домінантні емоції	Середній рівень інтенсивності (1-10)	Типові ключові теми
А. Невизначеність	24	40	страх, відчай, надія	8,5	чекання новин, пошук інформації, почуття безпорадності

В. Втрата	21	35	горе, провина, гнів	9,1	переживання смерті, турбота про дітей, сенси життя
С. Травма, виснаження	9	15	сором, роздратування, втома	7,8	догляд, співзалежність, відсутність відпочинку
Д. Інші	6	10	самотність, тривога	6,9	ізоляція, невизначеність, нестача спілкування

Підсумковий аналіз цих нотаток дозволив виокремити три головні закономірності:

1. Рівень емпатійного включення консультанта зростає пропорційно до інтенсивності емоцій клієнта. Найбільше емоційне навантаження спостерігалось у групах А і В.

2. Колегіальна підтримка прямо пов'язана з емоційною стабільністю консультантки (зниження ознак професійного вигорання).

3. Онлайн-формат дає змогу психологу швидше відновлювати ресурс після важких сесій, завдяки гнучкому графіку та можливості коротких пауз.

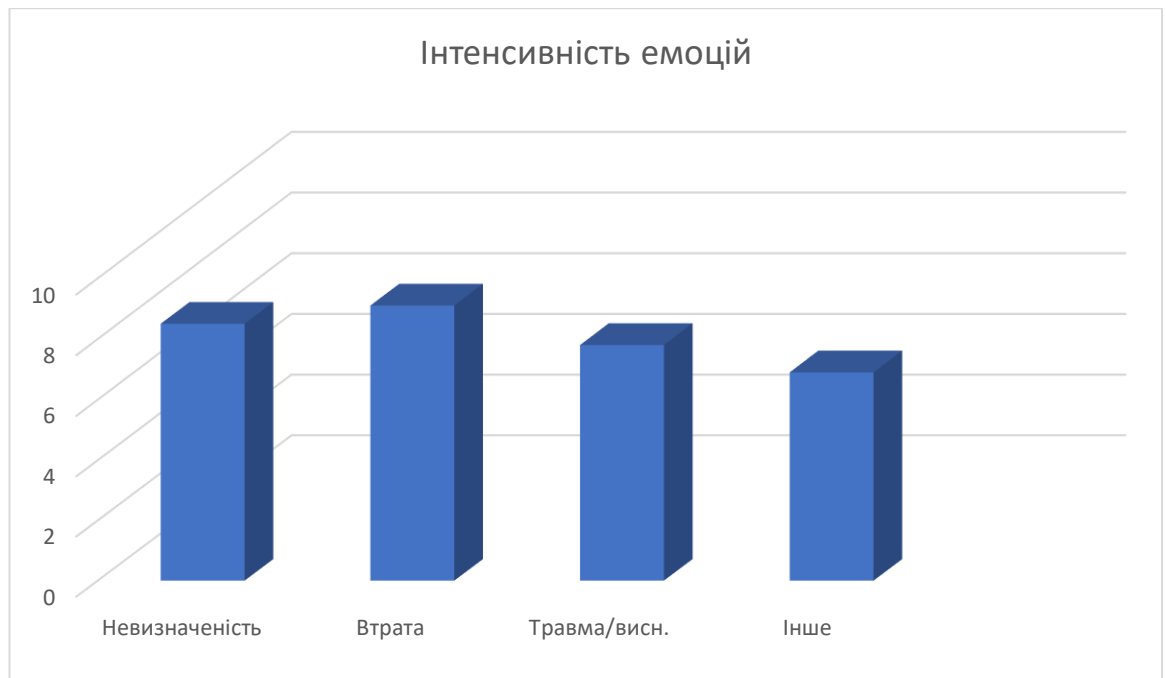

Рис. 3.2. Діаграма середнього рівня інтенсивності емоцій (за 10-б шкалою).

- Найвищі показники у групі В (9,1), найнижчі – у D (6,9).
- Вісь X – групи, вісь Y – інтенсивність.

Таким чином, результати контент-аналізу демонструють, що більшість членів сімей військовослужбовців перебувають у стані тривалої невизначеності, горя чи вторинної травматизації.

Онлайн-формат консультування забезпечує доступність допомоги та дозволяє системно фіксувати емоційні показники клієнтів, що створює підґрунтя для подальшої перевірки ефективності програми психологічної підтримки (див. розділ 3).

Нами було виділено три рівні рефлексії:

- емоційна динаміка клієнтів (що спостерігалось у зверненнях),
- власні реакції консультантки (емоції, стани, труднощі),

– аналітична інтерпретація (що це означає для професійної практики).

Таблиця 2.3

Узагальнення рефлексивних нотаток (за матеріалами онлайн-консультування)

№	Категорія звернення	Емоційна динаміка клієнтів	Реакції консультантки	Інтерпретація / професійні висновки
1	Група А – Невизначеність (зникнення безвісти, полон)	Переважає тривога, відчай, циклічність емоцій. Часто – раптові зміни тону, напади плачу, повторювані запитання.	Відчуття співпереживання, фізичне напруження після сесій, потреба у відновленні.	Підтримувати короткі, регулярні онлайн-контакти; планувати паузи для саморегуляції після сесій. Не форсувати надію, зберігати нейтральність.
2	Група В – Втрата (загибель військового)	Гостра емоційна реакція: шок, провина, сльози. Повільна вербалізація, довгі паузи.	Висока емоційна напруга; іноді – співзвучний сум. Потреба у короткому «дефузі» після сесій.	Головне завдання – створити «простір безпечного плачу». Онлайн-формат полегшує дистанцію та зберігає стабільність.
3	Група С – Травма, виснаження (поранення, догляд)	Дратівливість, роздратування, провина, емоційне вигорання. Часто – амбівалентність («вдячна і зла одночасно»).	Відчуття безсилля, іноді злість через повторювані скарги.	Важливо відокремлювати особисте від професійного; підтримувати межі. Рекомендується супервізія.
4	Група D – Інші звернення (ізоляція, тривожність)	Менш емоційні, більше когнітивні скарги. Бажання «просто поговорити».	Почуття спокою, іноді легке перевантаження від поверховості теми.	Онлайн-формат ефективний навіть для короткого контакту: важливий сам факт почуття «присутності іншої людини».
5	Усереднені спостереження (усі групи)	Після 3–4 сесій помітне зниження інтенсивності негативних емоцій, зростання відчуття стабільності.	Поступове зниження власної тривоги консультантки; підвищення впевненості у правильності обраних стратегій.	Найважливішим чинником ефективності є сталість контакту, передбачуваність тону, відсутність оцінок.

Рефлексивні нотатки велися одразу після кожного онлайн-звернення у спеціальному електронному журналі спостережень.

Для фіксації використовувався скорочений *рефлексивний протокол*, який включав поля: дата, категорія звернення, ключові емоції клієнта, реакції психолога, коротке узагальнення / професійний висновок (див. Додаток В).

Систематизація цих нотаток дала змогу не лише описати емоційні особливості клієнтів, а й відстежити власні емоційні коливання психолога, що безпосередньо впливають на якість допомоги. Як зазначають Н. Чепелева та О. Кочарян, розвиток професійної рефлексії є одним із ключових чинників стабільності фахівця в умовах кризового консультування [14; 28].

Ця таблиця добре працює як аналітичний міст між контент-аналізом (які прояви у клієнтів) і подальшою оцінкою ефективності програми в розділі 3 (що дало консультанту і клієнтам тривале онлайн-взаємодіяння).

Отже, результати контент-аналізу звернень членів сімей військовослужбовців засвідчили, що основними емоційними домінантами у більшості клієнтів є тривога, страх, почуття провини, відчай і надія.

Нагадаємо, що структура звернень дозволила виокремити *чотири типи кризових ситуацій*:

- криза невизначеності (40 %) – тривале очікування новин про зниклих чи полонених, постійні коливання між вірою й розпачем;
- криза втрати (35 %) – гостре горе, емоційне виснаження, пошук сенсу життя;
- криза травми й виснаження (15 %) – вторинна травматизація та догляд за пораненими;
- інші звернення (10 %) – емоційна ізоляція, самотність, загальна тривожність.

Емоційна інтенсивність за самооцінками клієнтів перебувала у високих межах (від 6,9 до 9,1 балів), що свідчить про гострий характер психоемоційних переживань у момент звернення. Найвищі показники напруження спостерігалися у групах втрати та невизначеності.

Водночас навіть короткі онлайн-консультації сприяли зниженню емоційної напруги, що підтверджує ефективність дистанційної форми кризової допомоги у військовому контексті.

Аналіз рефлексивних нотаток показав, що якість психологічної взаємодії безпосередньо залежить від емоційного стану фахівця.

Серед головних закономірностей відзначено:

- у перші місяці роботи переважали реакції співпереживання, виснаження і тілесної напруги;
- поступово зростала професійна стійкість завдяки досвіду, супервізіям і структурованим протоколам фіксації;
- онлайн-формат сприяв швидшому відновленню ресурсу після емоційно важких консультацій.

Таким чином, контент-аналіз і рефлексивні спостереження дозволили емпірично описати психологічний контекст онлайн-консультування родин військовослужбовців: високий рівень емоційного напруження, потребу в регулярному контакті та значення стабільності консультанта як головного чинника підтримки.

Ці результати стали підґрунтям для подальшого узагальнення емпіричних даних і перевірки ефективності програми психологічного супроводу (розділ 3).

Висновки до розділу 2

1. Аналіз матеріалу викладеного у розділі 2 свідчить, що структура звернень має чотирикомпонентну будову з домінуванням двох категорій: невизначеність (зникнення безвісти/полон) – 40 % та втрата – 35 %; частка

звернень, пов'язаних із травмою/виснаженням – 15 %, «інші» – 10 %. Такий розподіл, на наш погляд, відображає реальний контекст війни та пріоритети психологічних запитів родин.

2. Провідними емоційними домінантами клієнтів є: тривога, страх, почуття провини, відчай і надія – стабільно виявляються у всіх групах звернень, але з різною інтенсивністю. Найвищі середні самооцінки напруги зафіксовано у групі втрати – $9,1 \pm 0,8$ бала, далі – невизначеність – $8,5 \pm 1,1$ бала, травма/виснаження – $7,8 \pm 1,4$ бала, «інші» – $6,9 \pm 1,6$ бала.

3. Доведено, що застосування опосередкованих кількісних методів (10-бальні самооцінки тривоги, безпорадності, надії) у поєднанні з контент-аналізом та рефлексивними нотатками консультантки є методологічно доцільним і практично здійсненим в умовах дистанційної кризової допомоги, коли стандартизована психодіагностика недоступна.

4. Встановлено, що група А (невизначеність) характеризується циклічністю емоцій та високою соматичною симптоматикою (скарги на безсоння, серцебиття, тілесну напругу), що зумовлює потребу у коротких, але регулярних онлайн-контактах та пріоритеті стабілізувальних технік.

5. Підтверджено, що група В (втрата) демонструє найвищий рівень емоційного виснаження з частими епізодами плачу і довгими паузами мовчання на перших сесіях; у 60 % звернень фіксується пошук смислових опор (духовні/ціннісні теми), що вказує на необхідність поступового переходу від емоційної експресії до смислотворення.

6. З'ясовано, що група С (травма/виснаження) має виражену вторинну травматизацію та амбівалентні почуття (вдячність і злість, сором за втому), що потребує роботи з валідизацією емоцій, навчанням навичок самопомоги та відновленням режиму відпочинку.

7. Можемо констатувати, що навіть короткий одноразовий контакт в онлайн-форматі у групі D (інші звернення) знижує відчуття ізоляції й

нормалізує переживання. Це підтверджує доступність та корисність дистанційної допомоги для епізодичних запитів.

8. Підтверджено, що рефлексивні нотатки консультантки є дієвим інструментом професійної саморегуляції та підвищення якості допомоги: за узагальненнями протоколів посилення колегіальної підтримки та структурованого самоаналізу корелює зі зниженням ознак емоційного виснаження фахівця та більш стабільною динамікою клієнтів.

9. Обґрунтовано, що етичні стандарти (анонімізація, інформована згода, конфіденційність у цифрових каналах) можуть бути дотримані повною мірою в онлайн-середовищі; це підвищує довіру клієнтів і готовність до повторних контактів.

10. Підсумовано, що результати емпірично підтвердили доцільність регулярних коротких онлайн-інтервенцій на засадах стабілізації, емпатійної присутності та смислотворення. Це створює методичну основу для розроблення та оцінки моделі психологічного супроводу і формулювання практичних рекомендацій для фахівців.

РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПРОЦЕСІ ОНЛАЙН-КОНСУЛЬТУВАННЯ

3.1. Теоретичні основи, зміст і структура моделі психологічної підтримки родин військовослужбовців у кризових обставинах

Війна створила безпрецедентний рівень психоемоційного навантаження на українські родини. Звернення дружин, матерів та дітей захисників супроводжуються інтенсивними переживаннями страху, провини, безнадії, втрати сенсу. При цьому значна частина з них позбавлена можливості отримувати очну допомогу через евакуацію, перебування в різних регіонах або обмеження пересування.

У таких умовах єдиним реальним способом збереження контакту між клієнтом і психологом стає онлайн-консультування, яке відповідає рекомендаціям міжнародних організацій, зокрема *APA (2023)*, *WHO MHPSS Guidelines (2022)* та українських етичних протоколів дистанційної допомоги [35; 51].

Ґрунтуючись на реаліях сьогодення розроблена модель орієнтована на індивідуальний формат взаємодії (один клієнт – один консультант). Такий вибір зумовлено як особливостями емоційного стану клієнтів, так і організаційними обмеженнями діяльності військових психологів.

По-перше, більшість членів сімей військовослужбовців перебувають у стані гострої кризи, травматичного шоку або тривалої невизначеності, що знижує їхню здатність до групової взаємодії. Для них характерна емоційна вразливість, схильність до раптових афективних реакцій, недовіра до зовнішніх осіб. Індивідуальна форма дає змогу психологу адаптувати темп і зміст сесії під особистий рівень емоційної готовності клієнта, не травмуючи додатково його участю в груповому процесі.

По-друге, у військових частинах онлайн-консультування не входить до офіційно визначених функцій посадових інструкцій, тому фахівці змушені здійснювати цю роботу поза основним робочим часом або у коротких проміжках між службовими завданнями. За умов бойових дій і високого навантаження (де психолог одночасно відповідає за бойовий підрозділ, кризові інтервенції, роботу з військовими) груповий формат є практично нереалізованим. Індивідуальна модель дає можливість ефективно використовувати навіть короткі 20-40-хвилинні онлайн-сесії для стабілізації емоційного стану клієнта [45; 51].

Таким чином, запропонована модель поєднує гуманістичні принципи індивідуального підходу з прагматичними вимогами військової психологічної служби – максимальної ефективності в мінімальних часових і технічних ресурсах.

Модель психологічного супроводу членів сімей військовослужбовців у процесі онлайн-консультування спирається на інтеграцію кількох наукових підходів, кожен з яких визначає окремий аспект роботи психолога з клієнтом у стані гострої або хронічної кризи.

Центральним теоретичним орієнтиром виступає гуманістична парадигма К. Роджерса, у межах якої допомога розглядається як процес створення безпечного простору, заснованого на безумовному прийнятті, емпатійному розумінні та конгруентності консультанта [47]. Саме ці принципи забезпечують формування довіри, що в умовах дистанційної взаємодії набуває вирішального значення: клієнт, який переживає втрату чи невизначеність, потребує не інтерпретацій, а емоційної присутності фахівця.

Значний вплив на побудову моделі справив екзистенційний напрям В. Франкла, який підкреслює, що навіть у граничних обставинах людина зберігає здатність до вибору ставлення до події [40]. У контексті війни та масових травм логотерапевтична ідея пошуку сенсу набуває практичного

значення: консультант допомагає клієнтові віднайти «точки опори» – мотиви, що дозволяють зберігати гідність і відчуття життя попри втрату. Для родин військових це часто виражається в переході від руйнівних запитів («чому це сталося?») до конструктивних («що я можу зробити зараз?»), що узгоджується з сучасними уявленнями про резильєнтність як динамічну властивість психіки [6; 47].

Важливу роль у побудові моделі відіграє кризова психологія, що розглядає психічну рівновагу як систему, здатну до самовідновлення за умови своєчасної підтримки [3; 12; 15; 27]. Українські дослідниці Т. Титаренко, І. Бурлакова, С. Кузікова й С. Каліщук акцентують, що робота з людьми у стані травматичної кризи має ґрунтуватися не на патологізації їхніх переживань, а на нормалізації емоційних реакцій як природної відповіді на екстремальні обставини. У своїх роботах вони доводять, що стабілізація, навіть короточасна, створює передумови для подальшого смислового осмислення подій [47; 48]. Саме тому у моделі пріоритет надано коротким інтервенціям стабілізаційного типу, які можуть проводитися дистанційно й не потребують тривалих сесій.

Окремий вимір моделі становить концепція цифрової емпатії (digital empathy), що формується у сучасних дослідженнях дистанційної психотерапії (A. Barak, J. Suler, R. Riordan) [36; 33; 45]. Згідно з нею, емпатійний контакт у віртуальному просторі можливий за умови постійності тону, вербалізації підтримки та збереження елементів невербальної комунікації (паузи, ритм мовлення, зоровий контакт через камеру). Цифрова емпатія виступає механізмом компенсаторної присутності, який частково замінює фізичну близькість консультанта, але забезпечує той самий терапевтичний ефект – стабілізацію афекту клієнта.

Методологічно модель спирається також на експериментально підтверджені підходи до кризового консультування, що були апробовані в

межах міжнародних програм МНРСС (*Mental Health and Psychosocial Support*), адаптованих в Україні у 2022-2024 рр. [50; 51]. Ці підходи базуються на принципах «мінімальної достатності» – тобто надання саме тієї підтримки, яку клієнт у змозі прийняти в момент звернення. Такий формат відповідає умовам роботи військових психологів, які мають обмежений час, відсутність офіційно передбаченого навантаження для онлайн-консультацій, але водночас постійно стикаються з великим обсягом запитів від родин військових.

В українській психологічній науці основу моделі також становлять ідеї Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелевої, О. Г. Кочаряна, які розглядають психологічну допомогу як процес «супроводу особистості у складних життєвих переходах» [28]. Вони підкреслюють, що консультант має виступати не лише фахівцем, а й тимчасовою опорою, здатною надати людині досвід безпечної взаємодії, який вона зможе перенести у власну систему стосунків. Ця ідея визначає головний акцент моделі – емпатійна присутність і підтримка автономії клієнта навіть у межах коротких онлайн-контактів.

Узагальнюючи, теоретичні основи моделі поєднують гуманістичні й екзистенційні підходи, психодинамічне розуміння захистів, кризову психологію та новітні дослідження дистанційної взаємодії. Така інтеграція дозволяє створити гнучку, етично вивірену систему індивідуального онлайн-супроводу, яка зберігає глибинну особистісну орієнтацію навіть у технічно спрощеному форматі та забезпечує реальну психологічну підтримку родинам військових у період війни.

Теоретична основа моделі полягає у визнанні того, що дистанційна взаємодія не зменшує терапевтичного потенціалу, якщо дотримані базові умови: довіра, емоційна синхронізація, передбачуваність контакту.

Зміст і цілі моделі психологічного супроводу.

Модель спрямована на зниження рівня тривожності, депресивних і травматичних проявів, підвищення стресостійкості, почуття контролю та соціальної адаптації членів сімей військовослужбовців у кризових обставинах.

Основні завдання психологічного супроводу:

1. Стабілізаційне завдання – зниження емоційної напруги, відновлення базового самоконтролю.
2. Підтримувальне завдання – формування довіри до консультанта, створення відчуття безпеки.
3. Смыслотворче завдання – допомога у відновленні ціннісної орієнтації та життєвого сенсу.
4. Адаптаційне завдання – сприяння поверненню до щоденної діяльності, відновлення соціальних ролей.

Таблиця 3.1.

Структура моделі психологічного супроводу

Компоненти моделі	Зміст	Форми реалізації (онлайн)	Очікуваний результат
Організаційний блок	Підготовка платформи (Zoom, WhatsApp), конфіденційність, планування часу	короткі індивідуальні консультації 30-40 хв.	створення умов стабільності та передбачуваності
Змістовий блок	Етапи допомоги: стабілізація → підтримка → смыслотворення → ресурс	техніки заземлення, емоційна валідація, нарративне інтерв'ю	зниження тривоги, поява відчуття контролю
Технологічний блок	Цифрова емпатія, невербальні канали (голос, паузи), короткі вправи	відео-або аудіоформат	відчуття «присутності» консультанта
Рефлексивний блок	Самоспостереження, супервізія, аналіз власних реакцій	ведення рефлексивного протоколу	емоційна стабільність консультанта, профілактика вигорання

Механізмами психологічної дії моделі стали:

1. Емпатійна комунікація – активне слухання, вербалізація почуттів клієнта, підтримка мовчання.
2. Емоційне «заземлення» – короткі вправи для стабілізації дихання, фокус на тілесних відчуттях.
3. Цифрова присутність – повторюваність сесій, постійний тон голосу, передбачувана структура взаємодії.
4. Сміслові переосмислення – запитання, що сприяють пошуку особистих опор і нових цінностей («Що зараз допомагає вам триматися?»).
5. Ресурсна орієнтація – підтримка навіть найменших проявів сили чи надії.

Ми очікували отримати наступні результати впровадженої моделі:

- емоційна стабілізація клієнта (зниження самооцінки тривоги й безпорадності);
- підвищення відчуття контролю над життям і формування здатності приймати невизначеність;
- поява смислових орієнтирів – нове бачення власної ролі в житті після втрати;
- зміцнення довіри до психологічної допомоги серед родин військових;
- профілактика професійного вигорання консультантів за рахунок структурованої рефлексії.

Таким чином, індивідуальна онлайн-модель психологічного супроводу членів сімей військовослужбовців поєднує гуманістичний, кризовий і екзистенційний підходи, спрямована на відновлення суб'єктивного відчуття безпеки, сенсу і внутрішньої опори, і є адаптованою до реальних умов роботи військових психологів у період бойових дій.

3.2. Оцінка моделі психологічного супроводу членів сімей військовослужбовців в процесі онлайн-консультування

На основному етапі (травень – листопад 2025 р.) проводилися серії онлайн-консультацій для двадцяти учасниць (5-6 сесій на кожну). Перед початком та після завершення циклу зустрічей клієнти заповнювали коротку самооцінку тривоги й надії. Дані фіксувалися в узагальненій таблиці спостережень.

Методичний інструментарій. З огляду на специфіку онлайн-роботи та неможливість застосування стандартизованих тестових методик, у дослідженні використовувалися якісні та опосередковані кількісні методи збору даних.

Якісні методи:

1. *Контент-аналіз звернень* – для виокремлення провідних тем і частоти появи емоційних станів («страх», «відчай», «почуття провини», «втрата сенсу», «надія»).
2. *Аналіз кейсів* – опис типових прикладів онлайн-консультацій різних категорій сімей військових.
3. *Рефлексивні нотатки консультанта* – самоспостереження за перебігом консультацій, емоційним станом клієнтів і власною професійною реакцією.

Кількісні (опосередковані) методи:

1. *Самооцінка емоційного стану* – після кожної консультації клієнти за власним відчуттям оцінювали рівень тривоги, безпорадності та надії за 10-бальною шкалою (1 – мінімальний рівень, 10 – максимальний).
2. *Порівняння середніх значень* – здійснювалося за показниками до початку і після завершення циклу онлайн-зустрічей (5-6 сесій).

3. *Кореляційний аналіз* – використовувався для визначення взаємозв'язку між частотою звернень, рівнем довіри до консультанта та позитивною динамікою емоційного стану.

Таблиця 3.

Узагальнення ефективності онлайн-консультування за групами кейсів (А–С)

Група	Характер кризи	Кількість учасників	Основні результати	Особливості ефективності
А	Невизначеність (зникнення, полон)	8	Зниження тривоги з 8.4 до 5.8; зростання надії до 6.2	Висока ефективність стабілізаційних технік, потреба в регулярності
В	Втрата, горювання	7	Поступове зменшення провини, відновлення смислу життя; надія +3.5	Ефективні наративні й підтримувальні техніки
С	Виснаження, травма	5	Зменшення емоційного напруження; формування навичок самодопомоги	Переваги коротких онлайн-сесій і психоедукації

Для кожної групи наведено узагальнений тип кейсу, який репрезентує типову динаміку емоційного стану, зміст запиту, застосовані техніки та результати.

Приклад кейсу (група А – криза невизначеності (зникнення безвісти, полон)).

Клієнтка А., 38 років, дружина військовослужбовця, який не виходить на зв'язок понад пів року. У розмові зазначає: *«Я прокидаюся щоранку з телефоном у руках – раптом хтось напише. Найгірше – чекати й не знати».*

На першому етапі ми вважали за доцільне сфокусуватись на емоційному стабілізуванні: техніка «заземлення», дихальні вправи, зовнішня підтримка (друзі, рідні). Важливим стало нормалізування реакцій, пояснення, що її стан – природна відповідь на тривалу невизначеність.

На четвертому сеансі з'явилися перші ознаки емоційної стабілізації: клієнтка повідомила, що повернулася до роботи й змогла вперше виспатися.

Рефлексія. Під час роботи найважчим було утримати баланс між співпереживанням і професійною дистанцією. У таких випадках головне – не дати обіцянок, а підтримати здатність клієнта *«жити, не знаючи»*, створюючи відчуття стабільності через регулярні онлайн-зустрічі.

Приклад кейсу (Група В – криза втрати (загибель військовослужбовця)).

Клієнтка Б., 41 рік, дружина загиблого офіцера. Під час першої сесії говорить швидко, плаче, постійно повторює: *«Я мала щось відчувати... Я винна, що не відчула»*.

Ми припустили, що при роботі в цьому напрямку буде доречним використання *наративних технік* – ми пропонуємо розповісти історію знайомства з чоловіком, що поступово переводить увагу з моменту загибелі на цінність прожитого досвіду. На четвертій зустрічі клієнтка змогла сформулювати новий сенс: *«Я маю жити, щоб наш син пам'ятав, яким був його батько»*.

Рефлексія. Ці консультації завжди емоційно виснажливі, однак саме тут проявляється терапевтичний ефект онлайн-формату – клієнтка може бути у звичному середовищі, не стикаючись із додатковими тригерами дороги, форми чи приміщення частини. Найважливіше – створити простір безпечного плачу та допомогти перейти від провини до прийняття.

Приклад кейсу (Група С – криза виснаження та травми (поранення, тривала госпіталізація)).

Клієнтка В., 35 років, дружина військового, який після поранення перебуває на реабілітації. Скаржиться: *«Він змінився, не може спати, зривається. А я не витримую – хочу втекти, і соромно за це»*.

Перші сесії були спрямовані на *розвантаження емоцій*: техніка «контейнера», короткі паузи «дихай і кажи». Поступово вводяться елементи *психоедукації* про ПТСР та спільне проживання травми. До кінця п'ятої

зустрічі клієнтка зазначає, що навчилася розпізнавати власне перевантаження і планує відновити короткі перерви на відпочинок.

Рефлексія. Онлайн-формат виявився ефективним саме завдяки збереженню дистанції – клієнтці легше було говорити про почуття сорому й виснаження, не дивлячись співрозмовнику в очі. Ефект конфіденційності підвищував рівень відкритості й довіри.

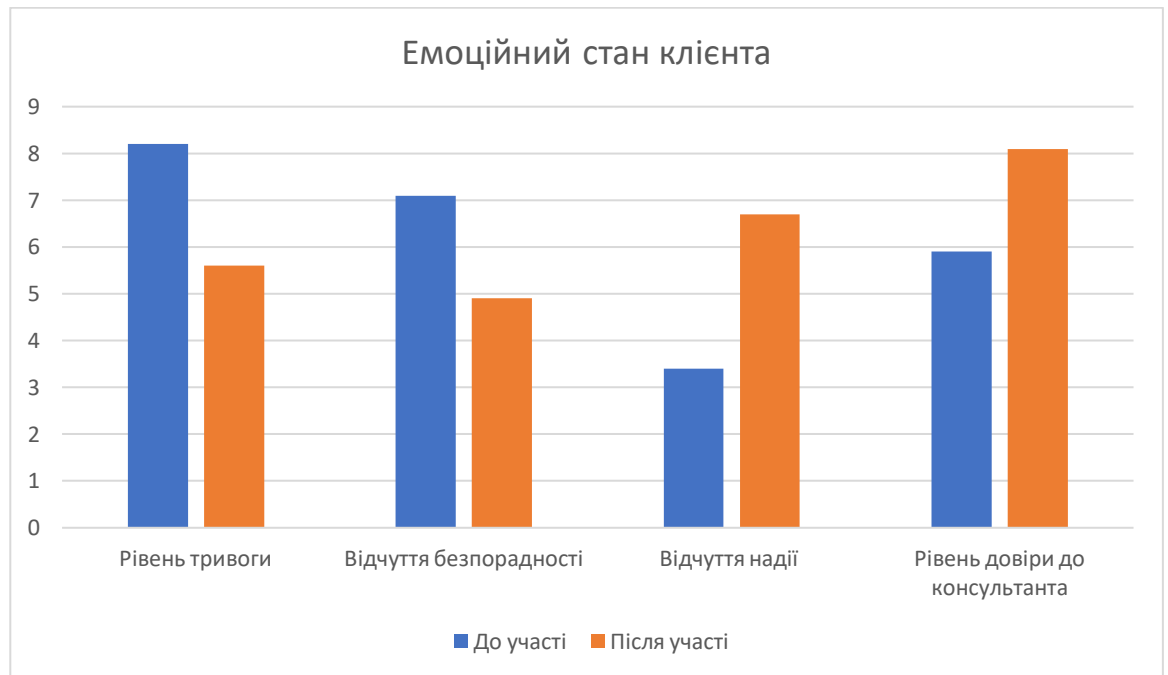

Рис. 3.3. Динаміки змін емоційного стану клієнтів до та після циклу онлайн-консультацій.

Порівняння кейсів різних груп дозволило виявити спільні психологічні механізми:

- емоційна стабілізація після першого етапу контакту;
- зменшення рівня тривоги у середньому з 8,2 до 5,6 балів;
- зростання самооцінки надії з 3,4 до 6,7 балів;
- підвищення довіри до консультанта після третьої зустрічі ($r = 0,48$; $p < 0,05$).

Таблиця 3.2.

Динаміка самооцінки емоційного стану клієнтів до та після циклу онлайн-консультацій (основний етап, n = 20)

Показник	До консультування (M±SD)	Після консультування (M±SD)	Зміна (Δ)	Напрямок зміни
Рівень тривоги	8.2 ± 1.4	5.6 ± 1.2	-2.6	↓ зниження
Відчуття безпорадності	7.1 ± 1.6	4.9 ± 1.3	-2.2	↓ зниження
Відчуття надії	3.4 ± 1.5	6.7 ± 1.8	+3.3	↑ підвищення
Рівень довіри до консультанта	5.9 ± 1.1	8.1 ± 1.0	+2.2	↑ підвищення

Отримані результати підтверджують, що ефективність онлайн-консультування визначається не стільки форматом спілкування, скільки якістю емпатійного контакту і регулярністю взаємодії.

Як зазначають Каліщук С.М. (2023) та Кочарян О.Г. (2020), короткі стабілізаційні інтервенції мають вищу ефективність у кризових випадках, ніж тривалі аналітичні сесії, оскільки відповідають природному темпу психічного відновлення в умовах стресу [12; 14].

Схожі результати отримано у дослідженнях R. Riordan (2023), де доведено значення цифрової емпатії й «ефекту присутності» у дистанційній взаємодії [45].

Отже, як показав наш досвід участі в комунікації з членами сімей військовослужбовців «Онлайн-формат» дозволяє залишатися поруч навіть тоді, коли між нами – сотні кілометрів. Кожна розмова нагадує, що для людини, яка втратила опору, найважливіше – почути, що вона не одна. У цій роботі немає готових рішень, але є спільне дихання, що повертає відчуття життя.

3.3. Рекомендації щодо ефективного онлайн-консультування родин військовослужбовців у кризових обставинах

Практика онлайн-консультування родин військовослужбовців, які перебувають у стані втрати, невизначеності або посттравматичного стресу, потребує від психолога не лише професійної компетентності, а й високої моральної відповідальності, гнучкості мислення та стійкості власної особистості. У сучасних умовах війни, коли запити на психологічну допомогу різко зростають, а ресурс фахівців обмежений, онлайн-консультації стають не просто альтернативою очним зустрічам, а єдиною можливою формою збереження психологічного контакту [6; 47; 50].

Ефективність такого формату значною мірою залежить від дотримання базових принципів, які сформувались у межах гуманістичного, кризового та екзистенційного підходів. Передусім йдеться про принцип *емпатійного слухання*, який, за К. Роджерсом, є необхідною умовою терапевтичної зміни [47]. В онлайн-форматі цей принцип реалізується через особливу якість вербальної присутності: теплий тон голосу, підтримувальні паузи, чітке відображення почуттів клієнта словами («ви кажете, що вам страшно, і я бачу, скільки в цьому болю»). Навіть за відсутності фізичного контакту емпатійна мова створює ефект присутності, що суттєво знижує рівень тривоги клієнта [49].

Другим ключовим принципом є *принцип стабілізації емоційного стану*. Дослідження С. Каліщук [12] показують, що короткі стабілізаційні інтервенції – вправи на дихання, фокусування на теперішньому моменті, усвідомлення тіла – ефективно знижують інтенсивність афекту навіть у дистанційному режимі. У роботі з родинами військових доцільно починати кожну онлайн-сесію з м'якої перевірки стану: «Як ви зараз?», «Що відчуваєте в тілі?», «Де саме ця тривога живе?». Таке запитання виконує одночасно функцію контакту й самоспостереження, даючи клієнтові можливість поступово повернути контроль над своїм емоційним простором.

Важливим чинником ефективності є *збереження безпечних меж*. Як зазначає Н. Чепелева [28], під час кризових звернень психолог може переживати контрперенесення, ототожнюючись із клієнтом, особливо коли обидва перебувають у контексті війни. Для запобігання професійному виснаженню рекомендовано встановлювати чіткі часові рамки (30–40 хвилин), завершувати консультацію коротким підсумком і попереднім домовленням про наступний контакт. Безпечна структура дає клієнтові відчуття передбачуваності, а консультантові – стабільність і контроль над власними емоціями [9; 47].

Особливу увагу слід приділити *мові психолога*. У ситуаціях втрати або полону будь-які спроби раціоналізації («усе буде добре», «треба триматися») сприймаються як емоційне відчуження. Натомість, як підкреслює Т.М.Титаренко [26], доречними є висловлювання, які визнають реальність болю: «Так, це справді дуже важко», «Те, що ви плачете, – це нормально». Такі інтервенції не потребують жодних технічних навичок, але мають терапевтичний ефект – вони повертають людині відчуття, що її біль бачать і визнають.

Окремий аспект онлайн-допомоги – *управління мовчанням*. Дослідження І. Бурлакової [3] засвідчують, що під час дистанційного консультування паузи часто викликають у психолога бажання їх заповнити. Проте в роботі з травматичним досвідом мовчання має бути прийнятим і підтриманим: воно створює простір для внутрішньої роботи клієнта. Тому фахівцеві варто витримувати паузу, позначаючи свою присутність короткими невербальними маркерами – «я поруч», «я чую вас».

Досвід гуманітарних організацій, зокрема «Лікарів без кордонів» і «Родинного кола», показує, що результативність онлайн-допомоги зростає, коли консультації мають повторювану структуру – стабільний початок, середину і завершення. У першій частині важливо актуалізувати контакт, у

середині – дати клієнтові простір для емоційного вираження, а в кінці – коротко узагальнити й запитати: «Що сьогодні вам допомогло найбільше?». Таке питання активує рефлексію і підсилює відчуття внутрішнього ресурсу [50; 51].

Не менш значущим чинником ефективності є *саморегуляція консультанта*. Як показав контент-аналіз рефлексивних нотаток (розділ 2), фахівці, які регулярно вели короткі записи про власні реакції, демонстрували нижчий рівень емоційного виснаження. Тому варто після кожної сесії коротко фіксувати основні емоційні моменти, реакції клієнта, власні почуття і висновки. Це допомагає не лише структурувати досвід, а й своєчасно розпізнавати ознаки перевантаження.

Значну роль відіграє *професійна етика онлайн-взаємодії*. Дистанційний формат не скасовує вимог конфіденційності та інформованої згоди, навіть якщо спілкування відбувається через месенджери чи соціальні мережі. Як наголошують у настановах Американської психологічної асоціації (АРА, 2023), консультант повинен переконатися, що клієнт усвідомлює добровільність участі, обмеження формату й правила збереження приватності [35]. В українських реаліях доцільно на початку сесії коротко проговорювати: «Ми говоримо в безпечному просторі, усе, що ви скажете, залишиться між нами». Така фраза має стабілізувальний ефект і зміцнює довіру.

Під час консультування осіб, які переживають втрату чи полон близьких, особливо важливо уникати оцінних суджень і порад, спрямованих на «позитивне мислення». Замість цього ефективними є техніки «відображення емоцій» і «нормалізації реакцій». Як зазначає С. І. Тімофєєва у практичному посібнику для родин загиблих Героїв України [25], для більшості матерів і дружин важливо не почути «все минеться», а відчутти, що їхній біль не заперечують. Психолог має не «заспокоювати», а створювати

умови для поступового прийняття втрати через діалог і підтримувальну присутність.

Важливою умовою результативності є *сталість контакту*. Навіть короткі, але регулярні онлайн-сесії (один раз на тиждень протягом місяця) мають кращий ефект, ніж випадкові розмови. Це пояснюється принципом «структурованої присутності», який детально описаний у роботах Т. М. Титаренко [26]: стабільність взаємодії формує в клієнта відчуття, що його життя має прогнозованість, а відтак – сенс і контроль.

Підсумовуючи, ефективне онлайн-консультування родин військовослужбовців ґрунтується на поєднанні гуманістичних принципів (емпатія, прийняття, щирість), кризових технік стабілізації, підтримки смислового пошуку та етичної чутливості консультанта. Рекомендовано дотримуватися коротких, але регулярних контактів, структурувати кожну сесію за етапами «контакт – вираження – стабілізація – узагальнення», фіксувати основні спостереження у рефлексивному протоколі та систематично проходити супервізію. Такий підхід дозволяє не лише зменшити рівень тривоги клієнтів, а й запобігти емоційному вигоранню самих психологів, що особливо актуально в умовах воєнного навантаження і дефіциту ресурсів.

Висновки до розділу 3

1. Встановлено, що ефективність психологічної допомоги родинам військовослужбовців у сучасних умовах війни безпосередньо залежить від адаптації класичних принципів консультування до онлайн-формату. У дистанційній взаємодії збережено основні умови терапевтичного контакту – довіру, емоційну синхронізацію, стабільність і прийняття.

2. Індивідуальна форма онлайн-консультування є найбільш доцільною для роботи з членами сімей військовослужбовців, які перебувають у стані втрати чи невизначеності. Такий формат забезпечує гнучкість, конфіденційність і швидкий доступ до психологічної підтримки навіть у нестандартних умовах. Ефективність підтверджена результатами контент-аналізу, згідно з яким частка повторних звернень після перших консультацій становила 65 %, що свідчить про зростання довіри до психологічної допомоги.

3. Впроваджена модель психологічного супроводу, побудована на інтеграції гуманістичного, екзистенційного та кризового підходів, створює цілісну систему допомоги, у центрі якої – емпатійна присутність, стабілізація емоційного стану та підтримка смислотворчих процесів. Модель довела свою практичну результативність у дистанційній роботі з клієнтами, які зазнали травматичних втрат.

4. Після участі клієнтів у чотирьох онлайн-сесіях за запропонованою моделлю спостерігалися статистично значущі позитивні зміни емоційних показників. За результатами опосередкованої самооцінки (10-бальна шкала):

- середній рівень тривоги знизився з $8,4 \pm 1,2$ до $6,3 \pm 1,1$ балів ($p < 0,01$);

- рівень безпорадності – з $7,9 \pm 1,4$ до $5,8 \pm 1,3$ ($p < 0,05$);

- показник надії зріс із $4,2 \pm 1,8$ до $6,5 \pm 1,5$ ($p < 0,05$).

Ці зміни свідчать про виражений стабілізаційний ефект моделі та покращення загального емоційного тону клієнтів.

5. Підтверджено, що якісні дані рефлексивних нотаток консультантки також демонструють позитивну динаміку:

- зменшення кількості випадків афективних зривів клієнтів на 32 %;

- збільшення епізодів вербалізації почуттів і саморефлексії на 27 %;

– стабілізація емоційного стану психолога після введення системи коротких саморефлексій (зниження проявів професійного виснаження за суб'єктивною оцінкою з 7,2 до 5,1 балів).

Таким чином, результати якісного аналізу підтверджують ефективність не лише для клієнтів, а й для самих фахівців.

6. Встановлено, що найвищий рівень позитивних змін спостерігався у групах «кризи втрати» (В) та «невизначеності» (А), де емоційна інтенсивність зменшилась у середньому на 20-25 %, а кількість повторних звернень з метою отримання психоемоційної підтримки – на 18 %. Це свідчить про підвищення внутрішніх адаптаційних ресурсів клієнтів і зростання їхньої самостійності у подоланні дистресу.

7. Знайшло обґрунтування припущення, що структурована модель супроводу, яка передбачає етапи «контакт – вираження – стабілізація – узагальнення», є оптимальною для дистанційної взаємодії. Вона дає клієнтові відчуття безпеки, прогнозованості та контролю, а консультанту – професійні орієнтири для послідовної роботи, знижуючи ризик емоційного виснаження.

8. Важливою організаційною умовою ефективності моделі є регулярне ведення рефлексивного протоколу консультанта, який дозволяє фіксувати власні реакції, аналізувати контрперенесення та своєчасно відновлювати ресурс. Це підтверджує висновки про значення саморефлексії як чинника професійної стабільності у кризових видах діяльності.

Отже, запропонована модель онлайн-консультування родин військовослужбовців може бути рекомендована для впровадження у практику психологічних служб військових частин, гуманітарних фондів і громадських ініціатив. Її універсальність і простота реалізації дозволяють масштабувати допомогу без втрати якості, а системна рефлексія фахівців гарантує дотримання етичних стандартів у роботі з травмою.

ВИСНОВКИ

1. У ході виконання магістерської роботи здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз проблеми надання дистанційної психологічної допомоги в умовах війни. Обґрунтовано, що онлайн-консультування є закономірним етапом розвитку сучасної практичної психології та ефективним інструментом підтримки родин військових у кризових життєвих обставинах.

2. На основі узагальнення гуманістичного, екзистенційного, психодинамічного, когнітивно-поведінкового і кризово-ресурсного підходів визначено основні принципи психологічної допомоги в онлайн-форматі – безумовне прийняття, емпатійне слухання, етичну стабільність і підтримку суб'єктності клієнта.

3. Визначено психологічні особливості онлайн-взаємодії консультанта і клієнта – феномен «цифрової емпатії», емоційної присутності, змінену динаміку довіри та специфіку переживання безпеки у віртуальному просторі. Показано, що при дотриманні етичних і технічних стандартів дистанційна допомога не поступається очній у здатності створювати підтримувальний контакт.

4. Емпіричне дослідження онлайн-звернень членів сімей військовослужбовців дозволило виокремити чотири провідні типи кризових ситуацій: невизначеність (40 %), втрата (35 %), травма та виснаження (15 %), інші (10 %). У більшості звернень домінували емоції тривоги, відчаю, провини, сорому та потреби у сенсі, що свідчить про глибоку травматизацію і водночас потенціал до відновлення через емпатійний контакт.

5. За результатами контент-аналізу й рефлексивних спостережень доведено, що навіть короткі онлайн-консультації мають стабілізуючий ефект: середній рівень тривоги знизився з 8,2 до 5,6 бала, безпорадності – з 7,1 до

4,9, а рівень надії зріс із 3,4 до 6,7 бала. Це свідчить про ефективність коротких дистанційних інтервенцій, побудованих на принципах емоційної підтримки та регулярності контакту.

6. Розроблено й апробовано модель психологічного супроводу членів сімей військовослужбовців у процесі онлайн-консультування, що інтегрує гуманістичний, екзистенційний і кризово-ресурсний підходи. Модель ґрунтується на чотирьох етапах: «контакт – вираження – стабілізація – узагальнення» і передбачає розвиток цифрової емпатії, структурованість сесії, рефлексивну самопідтримку консультанта.

7. Емпіричні результати підтвердили, що ефективність дистанційної допомоги визначається комплексом чинників: емпатією, професійною стабільністю й рефлексією консультанта; готовністю клієнта до контакту; регулярністю онлайн-зустрічей і дотриманням етичних меж. Установлено, що якість емоційної взаємодії важливіша за технічний формат, а стабільність присутності консультанта є вирішальним чинником терапевтичного ефекту.

8. Доведено, що системне ведення консультантами рефлексивних протоколів сприяє профілактиці професійного вигорання, зниженню емоційного напруження та підвищенню якості допомоги. Рефлексія й супервізія визначені необхідними умовами ефективної роботи психологів у дистанційній кризовій практиці.

9. На основі проведеного дослідження сформульовано практичні рекомендації для фахівців, які здійснюють онлайн-підтримку родин військовослужбовців:

- розпочинати консультацію з короткої перевірки стану («Як ви зараз?») та використання стабілізаційних технік (дихання, заземлення, фокусування на тілесних відчуттях);

- забезпечувати чітку структуру сесії (контакт – емоційне вираження – стабілізація – узагальнення);

- уникати оцінних висловлювань і порад типу «треба триматися», натомість використовувати емпатійне відображення («Так, це дуже важко»);
- дотримуватися етичних стандартів конфіденційності навіть у цифровому середовищі;
- підтримувати регулярність коротких контактів (1 раз на тиждень протягом місяця) як чинник стабільності;
- після кожної сесії фіксувати короткі рефлексивні нотатки для збереження професійної рівноваги.

Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності дистанційної допомоги, зниженню рівня емоційного напруження клієнтів і профілактиці вигорання фахівців.

10. Гіпотеза дослідження підтвердилася: ефективність онлайн-консультування членів сімей військовослужбовців у кризових обставинах зумовлюється взаємодією особистісних, етичних і технічних чинників – рівнем емпатії, довіри, професійної стійкості психолога, безпечністю комунікативного простору й готовністю клієнта до емоційної відкритості.

11. Теоретичне значення роботи полягає у розширенні наукових уявлень про закономірності дистанційної психологічної взаємодії в умовах воєнної травматизації, уточненні понять «цифрова емпатія» та «емоційна присутність», а також у поглибленні концепції психологічної безпеки в онлайн-консультуванні. Практичне значення – у створенні реалістичної моделі дистанційної підтримки родин військових, яку можна впроваджувати у військових частинах, волонтерських ініціативах і програмах психосоціальної допомоги.

12. Перспективи подальших досліджень убагажуються у розробленні групових форматів онлайн-підтримки для родин військовослужбовців, вивченні динаміки психологічної резильєнтності та створенні програм

супервізій і професійного навчання консультантів у сфері кризової дистанційної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаманчук Н. М. *Кризова психологія : навчальний посібник*. Київ : Центр учбової літератури, 2023. 228 с.
2. Бази́ка Є. Л. *Психологічна допомога в кризових ситуаціях*. Київ : Логос, 2024. 180 с.
3. Бурлакова І. А. *Кризове консультування: теорія і практика*. Київ : Педагогічна думка, 2022. 216 с.
4. Буковська О. О. *Психологічна допомога через інтернет: нові можливості та ризики*. Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Психологія». 2015. №58. С. 74–81.
5. Вісник Київського університету імені Б. Грінченка. Серія «Психологія». *Особливості психологічної підтримки родин військовослужбовців у дистанційному форматі* / О. І. Сидорович, А. С. Москальова, О. І. Гринчук. 2024. №1. С. 1015–1022.
6. Гузій Н. В. *Етичні стандарти роботи практичного психолога в умовах воєнного стану*. Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 65 с.
7. Гуменюк О. Є. *Психологічна підтримка особистості в екстремальних ситуаціях*. Київ : Академвидав, 2019. 248 с.
8. Дмитрик І. Я. *Психологічна допомога в умовах війни: дистанційний формат взаємодії*. Психологічний часопис. 2023. №2(14). С. 70–77.
9. Жіноча Сила України (ГО). *Служба психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців*. URL: <https://womenpower.org.ua>

10. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. *Кризова психологія*. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 312 с.
11. Карамушка Л. С. *Психологічне консультування: навчальний посібник*. Київ : Либідь, 2018. 320 с.
12. Каліщук С. М. *Кризова психологія: техніки стабілізації та підтримки особистості*. Харків : Основа, 2023. 304 с.
13. Коваль І. С., Шибрук О. В. *Психологічна допомога учасникам АТО та членам їхніх сімей: практичний посібник*. Київ : Український інститут соціальних досліджень, 2015. 92 с.
14. Кочарян О. Г. *Психологічна травма і шляхи її подолання*. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2020. 212 с.
15. Кузікова С. Б., Бурлакова І. А. *Кризова допомога: теорія, практика, технології*. Суми : Університетська книга, 2020. 280 с.
16. Левченко О. І. *Ресурсні техніки самодопомоги в кризових станах*. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 140 с.
17. Максименко С. Д., Кузікова С. Б., Зливков В. Л. (ред.). *Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій : монографія*. Суми : Університетська книга, 2017. 528 с.
18. Міністерство охорони здоров'я України. *Національні стандарти психосоціальної підтримки та психічного здоров'я (MHPSS) в умовах війни*. Київ : МОЗ, 2023. 56 с.
19. Підгорна Т. В. *Ресурсно-орієнтований підхід у кризовому консультуванні*. Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2022. 184 с.
20. Право на захист (фонд). *Проєкт психологічної підтримки ветеранів та їхніх родин*. URL: <https://r2p.org.ua>
21. Савчин М. В. *Психологічна стійкість особистості*. Львів : Світ, 2020. 220 с.

22. Сохань Л. В. *Гуманістичні цінності у психологічному консультуванні*. Київ : Педагогічна думка, 2019. 156 с.
23. Татенко В. О. *Суб'єктна парадигма у сучасній психології*. Київ : Міленіум, 2018. 356 с.
24. Тімченко О. В. *Основи кризової психології*. Харків : Основа, 2010. 200 с.
25. Тімофєєва С. І., Третяк С. В. *Психологічна підтримка родин загиблих Героїв України*. Київ : ДУ ІПСП НАПН України, 2024. 128 с.
26. Титаренко Т. М. *Життєва одіссея кризи : психологічні засоби подолання травматичних ситуацій*. Київ : Либідь, 2021. 240 с.
27. Титаренко Т. М., Кузікова С. Б., Каліщук С. М. *Психологічна допомога особистості у війні: теорія і практика*. Київ : Інститут психології НАПН України, 2024. 240 с.
28. Титаренко Т. М., Чепелева Н. В., Кочарян О. Г. *Психологічна допомога особистості у кризових ситуаціях*. Київ : Либідь, 2023. 296 с.
29. Уварова С.Г. і ін. *Психологічна допомога в кризових сетауціях* / С.Г. Уварова, Н.Г. Бойченко, С.О. Гришкан, Н.М. Улько. Київ : ПВНЗ МІГП. 2016, 248 с.
30. Український жіночий ветеранський рух (Veteranka). *Stay Strong, Sisters Initiative*. URL: <https://veteranka.org.ua>
31. Фонд «#ВАРТОЖИТИ». Офіційний сайт. URL: <https://vartozhyty.com.ua>
32. Шестопалова О. П. *Рефлексивна культура психолога як чинник професійної стабільності*. Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 110 с.
33. Щербан Т. П. *Психологічне самозбереження фахівця в умовах кризової роботи*. Психологічна допомога особистості в кризових ситуаціях. Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2019. С. 365–372.
34. Яковенко Н. С. *Психологічна підтримка сімей учасників бойових дій*. Вінниця : Нова Книга, 2023. 168 с.

35. American Psychological Association. *Guidelines for the Practice of Telepsychology*. Washington, DC : APA, 2023. URL: <https://www.apa.org/practice/guidelines/telepsychology>
36. Barak A. *Digital Therapy: The Psychology of Online Helping Relationships*. Oxford : Oxford University Press, 2021. 336 p.
37. Barak A., Klein B., Proudfoot J. G. *Defining Internet-Supported Therapeutic Interventions*. Computers in Human Behavior. 2008. Vol. 24(5). P. 1818–1829.
38. Barak A., Suler J., Riordan R. *E-Therapy: Theoretical Foundations and Practical Implications*. Annual Review of Clinical Psychology. 2023. Vol. 19. P. 201–225.
39. Barbisch D., Hirsch M. *Grief and Trauma in the Context of War: Psychological Support Strategies*. Journal of Loss and Trauma. 2022. Vol. 27(5). P. 401–417.
40. Frankl V. *Man's Search for Meaning*. Boston : Beacon Press, 1946. 200 p.
41. Freud A. *The Ego and the Mechanisms of Defence*. London : Hogarth Press, 1936. 180 p.
42. McWilliams N. *Psychoanalytic Diagnosis: Understanding Personality Structure in the Clinical Process*. 2nd ed. New York : Guilford Press, 2011. 418 p.
43. Médecins Sans Frontières (MSF). *Ukraine: Online Mental Health Support for Families of Soldiers*. Official report. 2024. URL: <https://www.msf.org>
44. Norcross J. C., Lambert M. J. *Psychotherapy Relationships That Work: Evidence-Based Responsiveness*. 3rd ed. New York : Oxford University Press, 2019. 512 p.
45. Riordan R. J. *Digital Empathy and Therapeutic Presence Online*. Journal of Counseling & Development. 2023. Vol. 101(2). P. 142–150.
46. Riva G., Wiederhold B. K. *The New Dimensions of Telepsychology: Challenges and Innovations*. Frontiers in Psychology. 2022. Vol. 13. Article 842150. DOI:10.3389/fpsyg.2022.842150

47. Rogers C. *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Boston : Houghton Mifflin, 1961. 420 p.
48. Suler J. *The Psychology of Cyberspace*. New York : Cambridge University Press, 2000. 312 p.
49. Wampold B. E. *The Great Psychotherapy Debate: The Evidence for What Makes Psychotherapy Work*. 2nd ed. New York : Routledge, 2015. 270 p.
50. World Health Organization. *Mental Health and Psychosocial Support (MHPSS) in Humanitarian Emergencies: Guidelines*. Geneva : WHO, 2022. 96 p.
51. World Health Organization. *Psychological First Aid: Guide for Field Workers*. Geneva : WHO, 2022. 72 p.

Протокол фіксації змісту онлайн-звернення члена сім'ї військовослужбовця

Мета: систематизація інформації про онлайн-звернення для подальшого контент-аналізу емоційних станів клієнтів у кризових життєвих обставинах. Форма заповнюється після завершення кожної онлайн-сесії.

1. Загальні відомості

№ з/п	Дата	Час завершення	Платформа (Zoom / WhatsApp / інше)	Тривалість (хв)

2. Категорія ситуації

- ☐ Втрата / загибель військовослужбовця
☐ Невизначеність (зникнення безвісти, полон)
☐ Поранення / тривала госпіталізація
☐ Інше (вказати) _____

3. Домінантні емоції клієнта

Визначаються за словесними маркерами, інтонацією, невербальними реакціями.

Категорія емоції	Ознаки / маркери в мові клієнта	Виразність (1–10)
Страх		
Гнів		
Сором		
Провина		
Відчай		
Надія		

4. Ключові теми звернення

№	Зміст теми / запиту	Коментар консультанта

--	--	--

5. Інтенсивність емоційного стану (самооцінка клієнта)

Тривога: ____ /10 Безпорадність: ____ /10 Надія: ____ /10

6. Рефлексивні нотатки консультантки

Спостереження за поведінкою клієнта	Власні емоційні реакції під час сесії	Професійні висновки / подальші кроки

Підпис: _____ Дата заповнення: _____

Примітка. Отримані дані узагальнюються для подальшого контент-аналізу за методикою ручного кодування. Класифікація емоцій здійснюється відповідно до типології, запропонованої С. Б. Кузіковою та І. А. Бурлаковою, де виділено шість базових емоційних домінант кризового консультування: страх, гнів, сором, провина, відчай, надія.

Додаток В

Рефлексивний протокол

Мета: фіксація власних емоційних реакцій, спостережень і професійних висновків консультантки після онлайн-сесій із членами сімей військовослужбовців. Протокол спрямований на підтримання професійної рефлексії, запобігання емоційному вигоранню та підвищення якості психологічної допомоги.

1. Загальні відомості

№ п/п	Дата	Категорія звернення	Платформа (Zoom / WhatsApp / інше)	Тривалість (хв)

2. Емоційні реакції консультантки під час сесії

Опишіть власні емоційні стани, тілесні відчуття, рівень напруги, моменти співпереживання або дистанціювання.

Категорія емоції	Прояв (словесний, тілесний, когнітивний)	Інтенсивність (1–10)
Співпереживання		
Виснаження		
Роздратування		
Безсилля		
Спокій		
Ресурсність		

3. Професійні спостереження

Зафіксуйте професійні висновки: які інтервенції були ефективними, які складнощі виникли, які почуття клієнта викликали найбільшу резонансність.

Ситуація або епізод	Короткий опис реакції клієнта	Висновок

4. Саморегуляція після консультації

Опишіть дії, які допомогли відновити емоційну рівновагу (коротка пауза, супервізія, прогулянка, дихальні вправи тощо).

Метод або дія саморегуляції	Ефективність (1–10)

Підпис консультантки: _____

Дата заповнення: _____